

ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

Ἐπίσημα Κείμενα Βιοηθικῆς

Μεταμοσχεύσεις

Εὐθανασία

Ὑποβοηθούμενη Ἀναπαραγωγή

ΑΘΗΝΑ 2007

Στοιχειοθεσία - εκτύπωση - βιβλιοδεσία:
Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

© Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
Ἐπιτροπή Βιοηθικῆς
Ἰασίου 1, 115 21 Ἀθήνα
τηλ. 210-7272205
Ἔκδοση Α΄ 2007
ISBN 978-960-8373-12-9

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	7
----------------	---

ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΩΝ

A. Γενικές αρχές	11
B. Ειδικές αρχές.....	12
Γ. Ό ρόλος τής ιατρικής	13
Δ. Ή δυνατότητα προσφορᾶς ὀργάνων.....	14
Ε. Περί ἐγκεφαλικοῦ θανάτου	15
ΣΤ. Περί συνειδητῆς καὶ εἰκαζόμενης συναίνεσεως	17
Z. Περί συγγενικῆς συναίνεσεως	18
Η. Οἱ ἐπιφυλάξεις τῆς Ἐκκλησίας	19
Θ. Κριτικὴ τοῦ νέου νόμου περὶ μεταμοσχεύσεων ..	21
Ι. Ποιμαντικὲς δυνατότητες τῆς Ἐκκλησίας	24
ΙΑ. Προτεινόμενη τακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας	25

ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

A. Θέση τοῦ προβλήματος.....	31
B. Ζωὴ καὶ θάνατος στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ παράδοση	32
Γ. Ἡ σημασία τοῦ πόνου	34
Δ. Ἱατρικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ πόνου	35
Ε. Συνέπειες τῆς σύγχρονης ιατρικῆς τεχνολογίας..	36

ΣΤ. Ἡ ἱατρικὴ ἀποστολή	36
Ζ. Κοινωνικὰ καὶ ψυχολογικὰ αἷτια τῆς εὐθανασίας	37
Η. Κοινωνικὲς συνέπειες τῆς εὐθανασίας	38
Θ. Νομικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴ ζωὴ	40
Ι. Ἡ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας	41

**ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ**

A. Εἰσαγωγή	51
B. Βασικὲς θεολογικὲς θέσεις	52
Γ. Ἡ σημασία τῆς ψυχοσωματικῆς συμφυΐας τοῦ ἀνθρώπου	53
Δ. Ἡ ἀνάγκη τῆς μητρότητος	54
Ε. Ἡ ἱερότητα τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς	58
ΣΤ. Status καὶ φύση τοῦ ἐμβρύου	60
Ζ. Πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἐμβρύου	61
Η. Ἠθικὰ δικαιώματα τοῦ ἐμβρύου	63
Θ. Προβλήματα ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης	64
Ι. Ὁ ρόλος τῆς τεχνολογίας	72
ΙΑ. Οἰκονομικὰ συμφέροντα, ψυχολογικὲς συνέπειες	73
ΙΒ. Νομικὸ πλαίσιο	75
ΙΓ. Πνευματικὴ θεώρηση	77
ΙΔ. Ἡ ἀντιπρόταση τῆς Ἐκκλησίας	78
ΙΕ. Ποιμαντικὲς κατευθύνσεις	80

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μαζι μὲ τὰ ἐντυπωσιακὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὶς ἐκπληκτικὲς ἀνακαλύψεις καὶ ἐφαρμογὲς στὸν τομέα τῶν βιοϊατρικῶν ἐπιστημῶν, φαίνεται πὼς οἱ σύγχρονες κοινωνίες μας κληρονομοῦν καὶ καινοφανεῖς προκλήσεις, πρωτόγνωρα προβλήματα, ἄγνωστα ὡς τώρα ἐρωτήματα ποὺ ἐπίμονα ζητοῦν κάποια ἀπάντηση, ἀνάγκη γιὰ βαθύτερη κατανόηση δεδομένων ὡς τώρα ἀξιῶν, συγκεκριμένες κατευθύνσεις.

Τὰ νέα ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνολογικὰ δεδομένα ἀκουμποῦν στὸ μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου, ἐγγίζουν τὴν ἱερότητα τοῦ προσώπου, ἐπηρεάζουν σχέσεις, ψηλαφοῦν τὴν καρδιὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ὄλο καὶ περισσότεροι ἐκ τῶν πιστῶν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη γιὰ κατεύθυνση καὶ συμπαράσταση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας. Παράλληλα, οἱ κοινωνικοὶ φορεῖς, τὰ νομοθετικὰ καὶ κοινοβουλευτικὰ σώματα, οἱ ἰατρονοσηλευτικὲς κοινότητες ζητοῦν ἐπίμονα συγκεκριμένο καὶ καλὰ αἰτιολογημένο ἐκκλησιαστικὸ λόγιο.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὕστερα ἀπὸ πολλὴ σκέψη, μακρόχρονη ἐπεξεργασία, μεθοδικὴ θεολογικὴ μελέτη, κατανόηση τῶν λεπτομερειῶν, ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ ἐπιμελημένη προσπάθεια τῆς ἀρμόδιας

ἐπὶ θεμάτων βιοηθικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἱερῶς Συνόδου, κατέληξε σὲ τρία γνωμοδοτικά κείμενα. Τὸ πρῶτο ἀφορᾷ στὶς Μεταμοσχεύσεις, περιλαμβάνει 55 βασικὲς θέσεις καὶ ἐνεκρίθη ἀπὸ τὴν Ἱ. Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1999. Τὸ δεύτερο καταπιάνεται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς Εὐθανασίας, ἀποτελεῖται ἀπὸ 54 βασικὲς θέσεις καὶ ἐνεκρίθη τὸν Νοέμβριο τοῦ 2002. Τέλος, τὸ τρίτο ἀσχολεῖται μὲ τὴν Ἱατρικῶς Ὑποβοηθούμενη Ἀναπαραγωγή, περιλαμβάνει 82 ἄρθρα καὶ ἐνεκρίθη τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2005.

Τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ ἀναλυτικά καὶ συστηματικά στὴν παρουσίασή τους, ὄχι γιατί θέλουν νὰ φυλακίσουν τοὺς πιστοὺς μὲ ἀνελεύθερες συνταγὲς συμπεριφορᾶς, ἀλλὰ γιατί κάτι τέτοιο διευκολύνει τὴν καλύτερη ἐνημέρωση καὶ λεπτομερέστερη κατανόηση τῶν ὑφιστάμενων συνιστωσῶν τῶν προβλημάτων, πράγμα ποὺ συντελεῖ στὴν κατὰ τὸ δυνατόν ὑπευθυνότερη καὶ ὠριμότερη λήψη ἀποφάσεων ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους.

Ἐπίσης, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ κείμενα αὐτὰ ἔχουν τύχει τῆς ἐγκρίσεως τῆς Ἱερῶς Συνόδου, προσφέρονται ὡς πρῶτα κείμενα γιὰ συζήτηση καὶ διάλογο καὶ ὄχι ὡς κείμενα τελικοῦ ἀδιαπραγμάτευτου ἐκκλησιαστικοῦ λόγου. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος ποὺ δὲν ἔχουν λάβει τὴ μορφή ἐγκυκλίου. Πιστεύουμε ὅτι συντηροῦν τὴν ἀκρίβεια τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ κλινικῆς πραγματικότητος, διασώζουν τὶς συναφεῖς μὲ τὸ θέμα βασικὲς ἀρχὲς Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολογίας, διαθέτουν σαφήνεια, δίνουν κατευθύνσεις σὲ ὅποιον ζητεῖ κάτι τέτοιο, ἀγκαλιάζουν τὸν ἄνθρωπο ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποτελοῦν εὐχρηστο ἐργαλεῖο στὴν προσφορὰ τῆς Ὁρθόδοξης ἐκκλησιαστικῆς μαρτυρίας.

*Βασικές θέσεις
ἐπὶ τῆς ἠθικῆς
τῶν Μεταμοσχεύσεων*

A. Γενικὲς ἀρχές

1. Ἡ Ἐκκλησία ἀντικρούζει τὶς μεταμοσχεύσεις, ὅπως καὶ κάθε τι ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν πάλη του μὲ τὸν θάνατο, μὲ ιδιαίτερη συμπάθεια, κατανόηση καὶ αἴσθημα σοβαρότητας. Ἀντιλαμβάνεται καὶ τὸ μέγεθος τοῦ προβλήματος καὶ τὶς δυνατότητες ποὺ παρέχουν οἱ μεταμοσχεύσεις καθὼς καὶ τὸ μεγάλο της χρέος ἀπέναντι στὴν κοινωνία, στὴν ἰατρικὴ πράξη, στοὺς λήπτες ἀλλὰ καὶ στοὺς δυνητικούς δότες. Καὶ τὸν λήπτη θέλει νὰ βοηθήσει, ἀλλὰ καὶ τὸν δωρητὴ ὀφείλει νὰ σεβασθεῖ.

2. Τὸ κριτήριο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἠθικῆς τῶν μεταμοσχεύσεων, ὅπως καὶ κάθε προβλήματος, εἶναι πνευματικό. Ἄν κάτι βλάπτει τὴν ψυχὴ ἢ ὑποβιάζει τὶς πνευματικὲς ἀξίες, ἀνεπιφύλακτα τὸ ἀπορρίπτει. Ἀντιθέτως, ἐὰν τὸ ἐπὶ μέρους ἐπιστημονικὸ ἐπίτευγμα εἶναι συμβατὸ μὲ τὴ θεολογικὴ παράδοση, διδασκαλία καὶ ἐμπειρία της, τὴν ἰδιοφυῆ ἀνακάλυψη τὴν ἀντιμετωπίζει μὲ τὴν τόλμη τῆς πνευματικῆς καινοτομίας της. Οὔτε μὲ τὸν ὀρθολογιστικὸ σχολαστικισμό ἔχει σχέση, οὔτε σὲ πολιτικὲς σκοπιμότητες ὑποχωρεῖ, οὔτε μὲ τὴν ἐκκοσμίκευση συντάσσεται.

3. Κάθε τι ποὺ ὑπερβαίνει τὸν ἀτομικισμό καὶ τὴ φιλοζωία καὶ συνδέει τοὺς ἀνθρώπους μὲ σχέση ἀμοιβαιότητος καὶ κοινωνίας, κάθε τι ποὺ ἀποδεικνύει τὴν ὑπεροχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς βιολογικῆς ἐπιβίωσης, ἢ Ἐκκλησία τὸ προστατεῦει καὶ τὸ ὑποστηρίζει. Ἀλλὰ καὶ μπροστὰ στὸ μυστήριο τῆς ζωῆς καὶ

τοῦ θανάτου καθὼς καὶ τῆς ψυχοσωματικῆς συμφύτιας τοῦ ἀνθρώπου στέκεται μὲ σεβασμὸ καὶ ἰδιάζουσα εὐαισθησία.

B. Εἰδικὲς ἀρχές

4. Οἱ μεταμοσχεύσεις μεταμορφώνουν τὸ δράμα τοῦ λήπτη σὲ ἐλπίδα ζωῆς. Ἡ Ἐκκλησία θὰ μποροῦσε μέσα ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία της νὰ τὶς εὐλογῆσει, μὲ τὴν ἀδιαπραγμάτευτη ὅμως προϋπόθεση ὅτι κατὰ τὴ μεταμοσχευτικὴ διαδικασία προστατεύεται ἡ συνείδηση τοῦ δότη καὶ δὲν παραβιάζονται οἱ πνευματικὲς ἀξίες.

5. Κάθε λογικὴ ἀποδοχῆς τῶν μεταμοσχεύσεων ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ἔχει τρεῖς ἄξονες:

α) Ἡ Ἐκκλησία αἰσθάνεται μὲν τὸ φιλάνθρωπο χρέος της ἀπέναντι στὸν λήπτη –πὺ ἔχει ἀνάγκη νὰ ζήσει– ἀντιλαμβάνεται ὅμως περισσότερο τὸν ρόλο της δίπλα στὸν δότη – πὺ μπορεῖ ἐλεύθερα νὰ προσφέρει. Ἐπ’ οὐδενὶ λόγῳ καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν θυσιάζει τὸν σεβασμὸ πρὸς τὸν δότη στὴν ἀνάγκη ἐπιβίωσης τοῦ λήπτη. Ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ ζήσει ὁ λήπτης· ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ δώσει ὁ δότης. Ὁ λήπτης λαμβάνει θνητὸ σῶμα· ὁ δότης δίνει ἀπὸ τὴν ἀθάνατη ψυχὴ του. Ὅσο ἀνώτερη εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα τόσο μεγαλύτερο εἶναι τὸ πνευματικὸ ὄφελος τοῦ δότη ἀπὸ τὸ βιολογικὸ κέρδος τοῦ λήπτη. «*Μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν*» (Πράξ. κ’ 35).

β) Ἡ δωρεὰ ὀργάνου πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ περιλαμβάνει τὴ «συνειδητὴ συναίνεση» τοῦ δότη, δηλαδὴ ὁ δότης πρέπει ἐν ἐπιγνώσει, ἐλεύθερα καὶ ἀβίαστα νὰ ἔχει συγκατατεθεῖ στὴν ἀφαίρεση τῶν ὀργάνων του,

ἂν τυχὸν ἀπὸ κάποια αἰτία καταστῆ ἐγκεφαλικά νεκρός. Ὁ δότης πρέπει νὰ ἐνεργεῖ ὡς δωρητής.

γ) Ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ δεχθεῖ τὶς μεταμοσχεύσεις μόνο μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα ἀγάπης, συναλληλίας, ἐνίοτε αὐτοθυσιαστικοῦ φρονήματος, ἐξόδου ἀπὸ τὸν κλοιὸ τῆς φιλαυτίας καὶ φιλοζωίας μας – ποτὲ ὠφελιμιστικῆς ἢ χρησιμοθηρικῆς λογικῆς πὺν ἀποξενώνει τὸν «δότη» ἀπὸ τὴν προσφορά του.

Κατόπιν τούτων, οἱ μεταμοσχεύσεις προσεγγίζονται ὡς ἀφορμὴ μετάδοσης ζωῆς σὲ μερικὸς ἀνθρώπους, κυρίως ὅμως ὡς εὐκαιρία μετάγγισης πνευματικοῦ ἤθους στὴν κοινωνία.

Γ. Ὁ ρόλος τῆς ἱατρικῆς

6. Ἡ ἱατρικὴ φροντίζει γιὰ τὴν ἀποκατάσταση ἢ τὴ βελτίωση τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατ' ἐπέκταση γιὰ τὴν παράταση τῆς ζωῆς του. Ἡ θεολογία δὲν ἐμποδίζει τὴν ἱατρικὴ στὴν προσπάθεια αὐτή, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀγνοεῖ τὴ σχετικότητά της. Παράλληλα, προβάλλει καὶ ὀρισμένες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ὀρθὴ ἀνάπτυξη καὶ ἄσκησή της. Οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς εἶναι δύο: α) Ὁ σεβασμὸς τοῦ προσώπου καὶ β) ἡ ὠφέλεια τοῦ πλησίον.

7. Ἐπίσης ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη, ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ἱατρικὲς ἔρευνες, πρέπει νὰ ἐπιτελοῦνται μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἱατρικῶν καὶ βιοηθικῶν δεοντολογικῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι προστατεύουν τὸν ἄνθρωπον ὡς προσωπικότητα. Οἱ γιατροὶ πρέπει νὰ ἐργάζονται μὲ ταπείνωση καὶ βαθύτατη αἴσθηση ὅτι εἶναι ὄργανα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐξυπηρέτηση τοῦ ἀνθρώπου.

Δ. Ἡ δυνατότητα προσφορᾶς ὀργάνων

8. Ἡ ζωὴ εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν μᾶς χαρίζεται γιὰ νὰ βιώνουμε τὴ φιλαυτία καὶ τὴν κτητικότητα μας, ἀλλὰ μᾶς προσφέρεται γιὰ νὰ εἶναι τόσο δική μας ὥστε νὰ μποροῦμε ἀκόμη καὶ νὰ τὴν προσφέρουμε μὲ ἀγάπη. Ὁ καλύτερος τρόπος ἐπιστροφῆς τῆς στὸν Θεὸ εἶναι ἡ προσφορὰ τῆς ἀπὸ ἀγάπη στὸν πλησίον· *«οὐκ ἔστιν ἄλλως σωθῆναι εἰ μὴ διὰ τοῦ πλησίον»* (Ἅγιος Μακάριος Αἰγύπτιος).

9. Τὸ φρόνημα καὶ ἡ διάθεση τῆς αὐτοπροσφορᾶς ἀποτελοῦν τὸν πνευματικὸ ἄξονα τῆς ἠθικῆς τῆς Ἐκκλησίας στὸ θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων. Ὁ ἀποστολικὸς λόγος *«ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε· καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι»* (Α΄ Ἰω. γ΄ 16) διαλύει κάθε ἀμφιβολία γιὰ τὸ ὅτι ἡ προσφορὰ τῆς ζωῆς, καὶ συνεπῶς καὶ ἡ δωρεὰ σώματος, δὲν εἶναι πράξεις αὐτοκτονίας ἢ εὐθανασίας, ἀλλὰ μποροῦν νὰ ἀποτελοῦν ἐκφράσεις τῆς *«μείζονος ἀγάπης»*, περὶ τῆς ὁποίας κάνει λόγο ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατὰ τὴν παράδοση τῶν τελευταίων Του ὑποθηκῶν στοὺς μαθητές: *«μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ»* (Ἰω. ιε΄ 13). Ἡ προσφορὰ τῆς ζωῆς εἶναι τὸ μείζον· ἡ προσφορὰ τῶν ὀργάνων εἶναι τὸ εὐλογημένο ἔλασσον. Οἱ παραπάνω ἀγιογραφικὲς ἀναφορὲς μεταθέτουν τὸ ἠθικὸ πρόβλημα ἀπὸ τὸν σχολαστικὸ προσδιορισμὸ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου στὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἐλευθερὴν ἔκφραση τοῦ αὐτεξουσίου.

10. Στὴν περίπτωση λοιπὸν ποὺ κάποιος ἐπιθυμοῦσε νὰ προσφέρει τὰ ὄργανά του, ἀκόμη κι ἂν ὁ

έγκεφαλικός θάνατος δὲν ταυτιζόταν μὲ τὸν ὀριστικὸ χωρισμὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, μαζὶ μὲ τὰ ὄργανά του θὰ εἶχε προσφέρει καὶ τὴ ζωὴ του. Ἡ πράξη του δὲν θὰ περιεῖχε μόνο τὸ στοιχεῖο τῆς προσφορᾶς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τῆς αὐτοθυσίας.

11. Ἡ Ἐκκλησία εὐνοεῖ καὶ ἐνθαρρύνει τὴν προσφορά ἐνὸς ἀπὸ τὰ διπλά μας ὄργανα (νεφρά) ἢ ἰσθῶν (δέρματος, μυελοῦ τῶν ὀστέων, αἵματος), ἀπὸ ζῶντα δότη.

Ε. Περὶ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου

12. Ἡ Ἐκκλησία σέβεται καὶ ἐμπιστεύεται τὴν ἰατρικὴ ἔρευνα καὶ κλινικὴ πράξη. Γι' αὐτό, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀρμόδια, θὰ μπορούσε νὰ δεχθεῖ τὴ διεθνῶς ὁμόφωνη ἄποψη ὅτι ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος ταυτίζεται μὲ τὸ ἀμετάκλητο βιολογικὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος ἀποτελεῖ γεγονὸς ὀριστικῆς καὶ ἀνεπίστρεπτης καταστροφῆς τοῦ ἐγκεφάλου καὶ κατάσταση πλήρους ἀπώλειας αἰσθήσεων καὶ συνειδήσεως. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀναπνευστικὴ λειτουργία συντηρεῖται μόνο μηχανικά, ἢ δὲ διακοπὴ τῆς τεχνητῆς ὑποστηρίξεως ὀδηγεῖ σὲ σχεδὸν ἄμεση παύση καὶ τῆς καρδιακῆς λειτουργίας.

13. Αὐτὸ πὸν στὴν οὐσία κάνει ἡ τεχνητὴ ὑποστήριξη τῆς ἀναπνοῆς εἶναι ὅτι προσωρινὰ ἀναχαιτίζει τὴ διαδικασίαν ἀποσυνθέσεως τοῦ σώματος ὅχι ὅμως καὶ τὴν ἀναχώρηση τῆς ψυχῆς.

14. Ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ διαφοροποιηθεῖ ἀπὸ τὴ φυτικὴ κατάσταση – πὸν συνήθως ὀνομάζεται «κλινικὸς θάνατος». Κατ' αὐτήν,

τὸ ἐγκεφαλικὸ στέλεχος λειτουργεῖ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἀπαιτεῖται τεχνητὴ ὑποστήριξις.

15. Ἐπειδὴ ὑπάρχει πάντοτε ὁ κίνδυνος –σὲ μεμονωμένες εὐτυχῶς περιπτώσεις– ἀπροσεξίας, λάθους ἢ καὶ ἀσέβειας πρὸς τὸ γεγονὸς τοῦ θανάτου, ἡ Ἐκκλησία μαζί μὲ τὴν πλειοψηφία τοῦ ἱατρικοῦ καὶ νοσηλευτικοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀρμόδιων κοινωνικῶν φορέων, ἀπαιτεῖ τὴν ἐξασφάλισι τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῶν διεθνῶς ἀποδεκτῶν κριτηρίων διαγνώσεως τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου. Ἔτσι:

α) Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ τεκμηριωμένη καὶ σαφῆς διαπίστωση τῶν αἰτίων τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου.

β) Ἡ πιστοποίηση τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ ἐπιτροπὴ εἰδημόνων πού νὰ μὴν ἔχουν καμμία σχέση ἐξαρτήσεως ἀπὸ τίς μεταμοσχευτικὲς ὁμάδες καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑφισταμένων κλινικῶν καὶ ἐργαστηριακῶν κριτηρίων.

γ) Τὰ κριτήρια τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου δὲν εἶναι ἐπαρκῆ ἂν εἶναι μόνο κλινικά. Πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ ἐργαστηριακά (ἀξονική τομογραφία καὶ ἓνα ἠλεκτροεγκεφαλογράφημα) ὥστε νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ, κατὰ τὸ δυνατόν, ὄχι μόνο ἡ παύσι τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφαλικοῦ στελέχους, ἀλλὰ καὶ τοῦ φλοιοῦ. Ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐμφανῆς αἰτία ἐγκεφαλικῆς βλάβης πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνονται οἱ ἐξετάσεις γιὰ μεγαλύτερη ἐπιβεβαίωσι, ἀκόμη κι ἂν αὐτὴ ἡ καθυστέρηση ὀδηγεῖ σὲ ἀπώλεια τῶν ὀργάνων.

δ) Πρὶν ἀπὸ τίς δοκιμασίες τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου θὰ πρέπει νὰ ἔχουν προηγηθεῖ οἱ βιοχημικὲς ἐξετάσεις πού νὰ παρουσιάζουν φυσιολογικὲς τιμές (ὄχι οὐρία οὔτε ἠλεκτρολυτικὲς διαταραχές). Ἐπίσης γιὰ

νά ἐλεγχθεῖ ὁ ἐγκεφαλικὸς θάνατος πρέπει νὰ ἔχουν παρέλθει τουλάχιστον 24 ὥρες ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τοῦ συμβάντος.

16. Ὁ ἔλεγχος ἂν κάποιος εἶναι δότης (δηλαδή ἂν ὑπάρχει συναίνεση) πρέπει νὰ γίνεται μετὰ τὴν ὀριστική διάγνωση τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου, ὥστε αὐτὴ νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν ἀμερόληπτη καὶ ἀνεπηρέαστη.

17. Σύμφωνα με ὅλα τὰ παραπάνω, ἡ δωρεὰ ὀργάνων ἀπὸ ἐγκεφαλικά νεκροὺς δότες καθὼς καὶ ἡ νηφάλια καὶ συνειδητὴ ἀπόφαση ὑγιοῦς ἀνθρώπου νὰ προσφέρει κάποιον ὄργανό του σὲ πάσχοντα συνάνθρωπο, ὡς πράξεις φιλαλληλίας καὶ ἀγάπης, εἶναι σύμφωνες με τὴ διδασκαλία καὶ τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας μας.

ΣΤ. Περὶ συνειδητῆς καὶ εἰκαζόμενης συναίνεσως

18. Ἡ δωρεὰ προϋποθέτει τὴ «συνειδητὴ συναίνεση» τοῦ δότη σ' αὐτὸ πὺν κάνει. Κάθε τι πὺν «εἰκάζει» τὴ βούλησή του ἀποτελεῖ παρέμβαση στὸ αὐτεξούσιο καὶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ γίνεῖ ἀποδεκτό.

19. Ἡ «συνειδητὴ συναίνεση» ἀποτελεῖ πράξη αὐταπάρνησης, καὶ ἀγάπης, πὺν συνδέει τὸν δωρητὴ με τὸ γεγονός τοῦ θανάτου του, πὺν ἐπισυμβαίνει με τρόπο τραγικό καὶ σὲ σχετικὰ νεαρὴ ἡλικία. Ἐπίσης ἐνέχει τὶς ἀρετὲς τῆς ἀνιδιοτέλειας, τῆς ἄρνησης τῶν φυσικῶν δικαιωμάτων, τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τοὺς ἄλλους, τῆς αὐτοπροσφορᾶς καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὸ φρόνημα τῆς φιλοζωίας.

20. Ἡ Ἐκκλησία, ἀσκώντας τὴ μεταμοσχευτική ποιμαντική της, ἴσως ἐξασφαλίσει ἕναν ἀριθμὸ μο-

σχευμάτων και συντελέσει ἔτσι στην ἐπιβίωση ἀντίστοιχων ἀνθρώπων (ἀνάλογα μὲ τὸ ποσοστὸ ἐπιτυχίας τῶν μεταμοσχευτικῶν ἐπεμβάσεων). Μὲ τὴν προϋπόθεση ὅμως τῆς συνειδητῆς συναίνεσεως, αὐτοὶ πού πνευματικὰ καλλιεργοῦνται εἶναι πολὺ περισσότεροὶ – ὅσοι ἔχουν συνειδητὰ δώσει τὴ συναίνεσή τους. Ἀπὸ αὐτοὺς θὰ προέλθουν οἱ ὀπωσδήποτε λιγότεροι δότες. Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι στραμμένη μόνο στοὺς πραγματικὸς ἀλλὰ καὶ στοὺς δυνητικὸς δότες.

Ὁ δότης μπορεῖ μὲν νὰ ὠφελεῖ μὲ τὴν προσφορά του, ὠφελεῖται ὅμως κυρίως μὲ τὴν πράξη τῆς συναίνεσής του. Σῶζει βιολογικὰ μὲν τὸν λήπτη πνευματικὰ δὲ τὸν ἑαυτό του.

21. Ἡ συναίνεση δὲν εἶναι κάτι δευτερεῦον πού θὰ μποροῦσε νὰ ἐπισκιασθεῖ ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἄλλη πράξη (π.χ. ἀπογραφή, ἔκδοση ταυτότητος κ.λπ.). Θὰ πρέπει ἢ δήλωσή της νὰ εἶναι ἐλευθέρη καὶ ἀπόλυτα συνειδητῆ, καρπὸς ὄριμης σκέψης. Γι' αὐτό, καλὸ θὰ ἦταν νὰ διατυπώνεται ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἄλλη κοινωνικὴ πράξη καὶ μὲ τὴν προϋπόθεση τῆς σωστῆς καὶ ἀβίαστης ἐνημερώσεως.

Z. Περὶ συγγενικῆς συναίνεσεως

22. Ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ ὄρους καὶ κατ' οἰκονομία, μέσα στην προοπτικὴ τῆς ἱερότητος τῶν συγγενικῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἐπιδιωκόμενης καλλιέργειας τῶν σχέσεων κοινωνίας, θὰ μποροῦσε νὰ δεχθεῖ καὶ τὴν ὑποκατάσταση τῆς βουλήσεως τοῦ δότη ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, βέβαια μὲ τὸ δεδομένο ὅτι αὐτὴ δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὴ δική του. Ἡ πρόνοια γιὰ τοὺς οἰκείους ἀποτελεῖ

ἔκφραση πίστεως (Α΄ Τιμ. ε΄ 8), οἱ δὲ ἔγγενεῖς ὑποχρεώσεις ἀπέναντί τους ἀπόδειξι ἱερῶν συγγενικῶν δικαιομάτων.

Γιὰ τοὺς συγγενεῖς ἡ ζωὴ τοῦ δότη καὶ ἡ τιμὴ τοῦ σώματός του ἴσως νὰ ἔχουν μεγαλύτερη ἀξία ἀπ' ὅ,τι γιὰ τὸν ἴδιο. Μὲ δεδομένη τὴν ἀγάπη, ἡ ἀπόφαση τῆς δωρεᾶς τοῦ σώματος τοῦ ἄλλου ἴσως νὰ εἶναι καὶ δυσκολότερη ἀπὸ αὐτὴ τῆς δωρεᾶς τοῦ δικοῦ μας σώματος. Ὑπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια, ὁ πραγματικὸς δότης εἶναι οἱ συγγενεῖς.

23. Ἐπειδὴ στὴν κοινωνία καὶ ἐποχὴ μας τὰ πάσης φύσεως συμφέροντα, ἰδίως τὰ οικονομικά, συχνὰ παρεμβάλλονται μὲ βέβηλο τρόπο ἀκόμη καὶ στὶς ἱερότερες τῶν σχέσεων, ὁ νόμος θὰ πρέπει νὰ προνοεῖ γιὰ τὴν ἀποφυγὴ κάθε ὑποψίας ἐμπορευματοποίησης τῶν μοσχευμάτων ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς.

24. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦταν, κατὰ τὴν ὁποιαδήποτε διαδικασία ἐνυπογράφου συναινέσεως, νὰ μποροῦσε ὁ δότης νὰ ἐκχωρήσει ἐκ τῶν προτέρων τὸ δικαίωμα διαθέσεως τοῦ σώματός του στοὺς συγγενεῖς του.

Η. Οἱ ἐπιφυλάξεις τῆς Ἐκκλησίας

25. Ἐπειδὴ ἡ ἐξέλιξι τῶν ἐπιστημῶν ἐπικοινωνίας καὶ πληροφορικῆς (διαδίκτυο, τήρηση μηχανογραφικῶν ἀρχείων μὲ εὐρύτατο φάσμα δεδομένων καὶ περιορισμένη δυνατότητα ἐλέγχου κ.ἄ.) ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ πνευματικὴ πενία τῶν σύγχρονων κοινωνιῶν ἀφ' ἑτέρου εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγήσουν σὲ κακοποίηση, ἐκμετάλλευση ἢ καὶ θυσία τῶν μεταμοσχεύσεων στὸν βωμὸ τῶν μεγάλων οικονομικῶν συμφερόντων, ἡ Ἐκ-

κλησία οφείλει να προστατεύσει τὸν θεσμό, τὴν πράξη καὶ τὰ ἐμπλεκόμενα πρόσωπα ἀπὸ ἐνδεχόμενη βεβήλωση (βεβιασμένη διάγνωση ἢ προχειρότητα στὴν τήρηση τῶν κριτηρίων τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου, ἐμπορευματοποίηση ἢ συναλλαγή οἰασδήποτε φύσεως σχετικὰ μὲ τὴν προσφορά ὀργάνων, ἐπιλογή ληπτῶν ἐπὶ τῇ βάσει ρατσιστικῶν κριτηρίων, παραβιάσεις τῶν καταστάσεων ἀναμονῆς, κ.λπ.).

26. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν παραβιάσεων τῶν καταστάσεων ἀναμονῆς, πρέπει νὰ γίνεῖ ἀρχεῖο ἐγγραφῆς δοτῶν ἐπὶ μηχανογραφικῆς βάσεως, τὸ ὁποῖο νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ κεντρικὸ ἀδιάβλητο μηχανισμό.

27. Ἐνῶ ἡ διεθνὴς καὶ ἑλληνικὴ νομοθεσία, γιὰ νὰ προστατεύσει τίς μεταμοσχεύσεις ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τῆς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς, ἐπιβάλλει τὴν ἀνωνυμία τοῦ λήπτη καὶ τοῦ δότη καὶ ἀπαγορεύει τὴ δωρεὰ ὀργάνου σὲ προκαθορισμένο ἀπὸ τὸν δότη φιλικὸ ἢ συγγενικὸ πρόσωπο (ἐξαιρέση οἱ μεταμοσχεύσεις νεφρῶν ἀπὸ ζῶντα δότη), κάτι τέτοιο δὲν ἀντιτίθεται κατ' ἀνάγκην στὴν ἠθικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

28. Ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ συγκατατεθεῖ στὴν ἀφαίρεση ὀργάνων ἀπὸ βρέφη μὲ συγγενῆ ἀνεγκεφαλία. Τέτοιοι δότες εἶναι πολὺ σπάνιοι, πράγμα ποὺ περιορίζει τίς ἐλπίδες τῶν ληπτῶν-βρεφῶν. Παρὰ ταῦτα τὰ ἀνεγκέφαλα βρέφη ἐπειδὴ δὲν στεροῦνται στελέχους δὲν εἶναι ἐγκεφαλικῶς νεκρὰ καὶ ἐπειδὴ στεροῦνται συνειδήσεως δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα τῆς συναιδέσεως – καὶ φυσικὰ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν εἰκάσει. Αὐτὸ δημιουργεῖ νομικὸ κώλυμα στὴν ἀφαίρεση ὀργάνων. Ἐπὶ πλέον, ἡ κοινωνία πρέπει νὰ ἀρνηθεῖ κάθε ὠφελμιστικὴ θεώρηση αὐτῶν τῶν βρεφῶν.

Ἡ ἀνάγκη σεβασμοῦ πρὸς αὐτὰ δὲν ἀφήνει περιθώρια ὥστε τὸ πέρασμά τους ἀπ' αὐτὸ τὸν κόσμον νὰ εἶναι ἐντελῶς χρηστικό.

29. Σχετικὰ μὲ τὸ ἐνδεχόμενον χρῆσις τεχνητῶν ὀργάνων ἢ καὶ ξενομοσχευμάτων (γενετικὰ ἐπεξεργασμένων μοσχευμάτων ἀπὸ ζῶα), ὅπως καὶ προϊόντων κλωνοποίησης, ἐπειδὴ ἡ ἔρευνα δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει σαφῆ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀποτελέσματα καὶ ἡ πορεία της δὲν εἶναι εὐκρινής, ἡ Ἐπιτροπὴ Βιοηθικῆς ἐπιφυλάσσεται νὰ παρουσιάσει ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ τίς θέσεις καὶ ἀπόψεις της ἐπ' αὐτοῦ.

30. Ὑπάρχει ὁ κίνδυνος, στὸ ἄμεσον μέλλον, μὲ τὴν χαλαρὴν διεθνῶς ἠθικὴν ἀπέναντι στὴν εὐθανασία καὶ τὴν τάση νομοθετικῆς κατοχυρώσεώς της, οἱ μεταμοσχεύσεις νὰ συνδυασθοῦν μὲ τὴν εὐθανασία. Ἔτσι, ἄτομα πού θὰ ἐπιλέγουν αὐτὸ τὸν τρόπο τετρατισμοῦ τῆς ζωῆς τους ἐνδεχομένως θὰ καθίστανται καὶ δωρητὲς ὀργάνων. Αὐτὸς εἶναι ἕνας ἐπὶ πλέον λόγος πού ἡ νομοθεσία τῶν μεταμοσχεύσεων θὰ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ διαθέτει ὑψηλὸ ἰδεολογικὸ ὑπόβαθρο.

Θ. Κριτικὴ τοῦ νέου νόμου περὶ μεταμοσχεύσεων

Ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ἰδέαν τῶν μεταμοσχεύσεων, ἀδυνατεῖ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν πρόσφατη νομοθετικὴ κατοχύρωσή τους στὴ χώρα μας, ἢ ὁποία κυριαρχεῖται ἀπὸ χρησιμοθηρικὴ ἀντίληψη καὶ στενὸ ὀρθολογισμό. Ὁ μόνος τρόπος προστασίας τῆς ἠθικῆς καὶ πρακτικῆς τῶν μεταμοσχεύσεων ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενον κακοποιήσεώς της εἶναι ἡ σχετικὴ νομοθεσία νὰ εἶναι σαφῆς, μελετημένη, ἰδεολογικὴ καὶ ὄχι χρησιμοθηρικὴ.

31. Στὸν προσφάτως ψηφισθέντα νόμο, ὁ νομοθέτης ἐρμηνεύει τὴ «μὴ ἄρνηση» τῶν συγγενῶν ὡς συναίνεση τοῦ δότη (Ἄρθρ. 12, παρ. 4). Τὰ ὄργανα ἀφαιροῦνται ὄχι ὅταν συναινοῦν, ἀλλὰ ὅταν «δὲν ἀντιτίθενται» οἱ συγγενεῖς. Οἱ μεταμοσχεύσεις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στηριχθοῦν σὲ μιὰ «μὴ ἄρνηση», καὶ μάλιστα τῶν συγγενῶν, τὴ στιγμή πού ὅλοι ἀγωνιζόμαστε γιὰ τὴ συγκατάθεση, καὶ μάλιστα τοῦ δότη.

32. Στὴν περίπτωση αὐτή, ἡ ἔλλειψη ἢ ἡ μὴ ἐξεύρεση συγγενῶν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθεῖ ὡς «μὴ ἄρνηση». Συνεπῶς, κάθε ἐγκεφαλικά νεκρὸς ἀλλοδαπός, λαθρομετανάστης, ἄγνωστος καὶ ἐγκαταλειμμένος, ἀθίγγανος κ.λπ. –ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων δὲν εἶναι καθόλου εὐκαταφρόνητος, καὶ τῶν ὁποίων οἱ συγγενεῖς εἴτε δὲν βρίσκονται στὴν Ἑλλάδα, εἴτε δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἀνευρεθοῦν– ἢ ὅποιος βρεθεῖ μόνος στὸ νοσοκομεῖο μετὰ ἀπὸ τροχαῖο ἀτύχημα πού δὲν ἔχει γίνει ἀμέσως ἀντιληπτό ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του θὰ θεωρεῖται αὐτομάτως δότης. Θὰ πρέπει ἄραγε στὴ δυστυχία τῆς μοναξιᾶς τους νὰ προσθέσουμε καὶ τὴν αὐθαίρετη ἀφαίρεση τῶν ὀργάνων τους; Ὁ νόμος τῆς «μὴ ἄρνησης» λοιπὸν ἀποτελεῖ ἐκβιασμὸ τῆς συνειδήσεως.

33. Ἡ «συναίνεση» δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὴ «μὴ ἄρνηση». Τὸ «δίνω κάτι δικό μου» εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ «μοῦ παίρνουν κάτι πού μοῦ ἀνήκει». Στὴ δεύτερη περίπτωση ἡ βούληση τῆς πολιτείας καὶ κοινωνίας ὑποκαθιστᾷ ὡς ἀγαθὸ τὴν ἔκφραση τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας.

34. Τὸ κράτος δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα εἰσχωρήσεως στὴν ἰδιωτικὴ σφαῖρα τῆς ζωῆς τῶν πολιτῶν. Μιὰ

τέτοια ενέργεια αντιβαίνει στα άρθρα 2, παρ. 1 (περι τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς προστασίας τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας) καὶ 5, παρ. 1 (περι τῆς ἐλεύθερης ἀνάπτυξης τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου) τοῦ συντάγματος.

35. Δὲν μπορεῖ ἐπίσης νὰ ὑποχρεώνει τὸν πολίτη νὰ ἐκφέρει γνώμη χωρὶς νὰ κατοχυρώνει τὸ δικαίωμά του νὰ μὴν ἐκφέρει. Ποιὲς οἱ ἐπιπτώσεις ἂν ὁ πολίτης ἀρνηθεῖ νὰ ἐκφράσει τὴ βούλησή του;

36. Ἡ ὑποκατάσταση τοῦ ὄρου «ἐγκεφαλικὸς θάνατος» μὲ τὸ «νέκρωση τοῦ ἐγκεφαλικοῦ στελέχους» θεωρεῖται ἰατρικὰ ἀμφιλεγόμενη καὶ ἰδεολογικὰ ὑποπτη. Ἡ διαπίστωση τῆς παύσης τῶν λειτουργιῶν ὄχι μόνο τοῦ ἐγκεφαλικοῦ στελέχους ἀλλὰ καὶ τοῦ φλοιοῦ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀνεπίστρεπτη παύση ὄλων τῶν ἐγκεφαλικῶν λειτουργιῶν καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἐπιβεβλημένη.

37. Ἡ διὰ νόμου ὑποχρεωτικὴ διακοπὴ τῆς μηχανικῆς ὑποστήριξης τῆς ἀναπνευστικῆς λειτουργίας σὲ περίπτωση ἐγκεφαλικά νεκροῦ ἀτόμου ποὺ δὲν εἶναι δότης (Ἄρθρ. 12, παρ. 6) εἶναι πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ἀντιδεοντολογικὴ. Ὁ νόμος πρέπει νὰ κατοχυρώνει τὸν γιατρὸ ποῦ, γιὰ λόγους συνειδήσεως, δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ διακόψει τὸν μηχανικὸ ἀερισμὸ καὶ φυσικὰ ὄχι νὰ τὸν τιμωρεῖ (Ἄρθρ. 20, παρ. 1).

38. Ἡ δυσκολία τῶν συγγενῶν νὰ συναινέσουν στὴ δωρεὰ τοῦ σώματος, ποὺ ὀφείλεται σὲ προσωπικούς, συναισθηματικούς ἢ καὶ φιλοσοφικούς λόγους, πρέπει νὰ γίνεται ἀπόλυτα σεβαστὴ καὶ ὄχι νὰ ἀντιμετωπίζεται ἐκβιαστικὰ μὲ τὴν ἀπειλὴ τῆς διακοπῆς τῆς μηχανικῆς ὑποστήριξης (Ἄρθρ. 12, παρ. 6).

I. Ποιμαντικές δυνατότητες τῆς Ἐκκλησίας

39. Μὲ βάση τὶς παραπάνω ἀρχές, ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ ἀγωνισθεῖ γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν ἀρχῶν τῆς, τὸν θετικὸ ἐπηρεασμὸ τῆς μεταμοσχευτικῆς πολιτικῆς καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἢ ἴδια μιὰ μεταμοσχευτικὴ πνευματικὴ παράδοση προσανατολισμένη πρὸς τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες προσφορᾶς αἰσθημάτων τοῦ δότη. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἡ ἐξεύρεση μοσχευμάτων καὶ ἡ προώθηση τῶν μεταμοσχεύσεων δὲν θὰ ἀποτελεῖ ἐπιδιωκόμενο σκοπὸ ἀλλὰ φυσικὸ ἀποτέλεσμα.

40. Ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ ὀργανώσει προγράμματα ἀγωγῆς δοτῶν μὲ σκοπὸ τὴν καλλιέργεια σημαντικῶν ἀρετῶν μεταξὺ τῶν πιστῶν τῆς (μνήμη θανάτου, αὐτοπροσφορὰ, θυσιαστικὸ φρόνημα κ.λπ.). Ἔτσι θὰ δίνει τὴ μαρτυρία τοῦ ἠθους τῆς στὴ σύγχρονη κοινωνία μὲ ἓνα ἐντελῶς σύγχρονο τρόπο.

41. Ἡ Ἐκκλησία οὔτε τὴν ἀλήθεια θυσιάζει οὔτε τὸ πρόσωπο ὑποδουλώνει. Ἄν κάποιος ἐπιθυμῇ νὰ γίνῃ δωρητὴς τὸν εὐλογεῖ· ἂν δυσκολεύεται τὸν κατανοεῖ. Αὐτὴ εἶναι ἡ προστασία τοῦ προσώπου. Τὸ πνεῦμα τῆς δὲν ὑποτάσσεται στὴν ἀνάγκη τῶν μεταμοσχεύσεων, ἀλλὰ ὑπηρετεῖ τὸν σεβασμὸ τοῦ προσώπου. Κυρίως τοῦ προσώπου ὡς δότου.

42. Ἐπίσης σέβεται καὶ πλήρως κατανοεῖ τὴ φυσικὴ ἐπιθυμία τῶν ἀσθενῶν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ λήψη τῶν μοσχευμάτων ἐπιθυμοῦν νὰ παρατείνουν τὸν χρόνον τῆς βιολογικῆς τους ζωῆς, καθὼς πιστεύει ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ συντελέσει στὴν πνευματικὴ τους ὀλοκλήρωση καὶ τὴν ἐπίτευξη τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπαρξῆς τους.

43. Λόγω τοῦ πνευματικοῦ μεγέθους ποῦ ἐνέχει ἡ πράξις τῆς δωρεᾶς σώματος, πρὶν αὐτὸ συμβεῖ, καλὸ θὰ ἦταν ὁ ἱερεὺς τοῦ νοσοκομείου νὰ διαβάσει μιὰ κατάλληλη εὐχή ἢ νὰ τελέσει κάποια ἁγιαστικὴ πράξις (χρῆσις δι' ἐλαίου, σταύρωμα κ.λπ.).

44. Σχετικὴ ἀγωγή πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ καὶ γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ προετοιμασία τοῦ λήπτη, ὥστε νὰ μὴν νοιώθῃ μόνο ὡς ὁ εὐνοημένος ἀποδέκτης ἑνὸς μοσχεύματος, ἀλλὰ ὡς εὐλογημένος δέκτης τῆς ἀγάπης κάποιου ἄγνωστου συνανθρώπου καὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

45. Συμπερασματικά, ἡ ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς δότες, τοὺς λήπτες καὶ τοὺς γιατροὺς πρέπει νὰ εἶναι τέτοια ὥστε μέσα ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς τρόπους νὰ δοξάζεται ὁ Θεός, νὰ ὀλοκληρῶνται πνευματικὰ οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἡ ἀσθένεια ἢ παράτασις ζωῆς νὰ ἀποτελέσουν προϋπόθεσις ἐκπλήρωσις τοῦ βαθύτερου σκοποῦ τῆς δημιουργίας τους.

ΙΑ. Προτεινόμενη τακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας

46. Εἶναι κοινὴ πεποίθησις ὅτι ὁ λόγος καὶ ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας μας στὴν πορεία τῶν μεταμοσχεύσεων στὴν Ἑλλάδα εἶναι κεντρικός. Οἱ μεταμοσχεύσεις εἶναι ἴσως ἓνα ἀπὸ τὰ λίγα θέματα στὰ ὁποῖα ἡ πολιτεία ἔχει τὴν ἄμεση ἀνάγκη τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ δημιουργεῖ στὴν Ἐκκλησία οὐσιαστικὰ δικαιώματα καὶ μεγάλες ὑποχρεώσεις.

47. Δεδομένου ὅτι οἱ μεταμοσχεύσεις εὐκόλα μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν σὲ κατάχρησις καὶ παραβίασις θεμελιωδῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἀξιῶν καὶ ὑπάρχει τερά-

στια διαφορὰ ἦθους καὶ προσεγγίσεως μεταξὺ κοσμικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀντιλήψεως τοῦ θέματος, ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικὴ στὶς ἐνέργειές της καὶ φειδωλὴ στὰ λόγια της.

48. Στὴ συνεργασία της μὲ τὴν πολιτεία, ἡ Ἐκκλησία θέτει σαφεῖς ὅρους ὥστε νὰ μὴ χρεωθεῖ κοσμικὲς ἀποφάσεις καὶ ἐνέργειες ποὺ πιθανῶς θὰ γίνουν μὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ πνεῦμα καὶ σκοπὸ. Τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ὀργανώσει ἡμέρα δότου ἢ ἐκστρατείας ὑποστήριξης τῶν μεταμοσχεύσεων, μὲ σκοπὸ τὴ συγκέντρωση τοῦ μεγαλύτερου δυνατοῦ ἀριθμοῦ μοσχευμάτων, θὰ τὸ ἀποφασίσει μόνον ἀφοῦ ὑπάρχουν σαφῆ ἐχέγγυα σεβασμοῦ τῶν ἀρχῶν καὶ ὄρων της.

49. Ἡ ἀπουσία ἐπίσημης ἐκκλησιαστικῆς τοποθετήσεως στὸ θέμα ὀδήγησε σὲ αὐθαίρετη εἴτε ἀποδοχὴ εἴτε ἀπόρριψη τῶν μεταμοσχεύσεων ἀπὸ συγκεκριμένα ἀρμόδια ἢ ἀναρμόδια ἐκκλησιαστικὰ πρόσωπα. Αὐτὸ ἔχει προκαλέσει σύγχυση, ἐνίοτε δὲ καὶ διχασμὸ, μεταξὺ τῶν πιστῶν καὶ τοῦ θεολογικοῦ κόσμου.

Στὴν παρούσα φάση, ἡ Ἐκκλησία μὲ σαφήνεια ἀλλὰ σὲ χαμηλοὺς τόνους διακηρύττει ὅτι θὰ μποροῦσε, μέσα στὰ πλαίσια τῶν προαναφερθεῖσων θεολογικῶν ἀρχῶν, νὰ δεχθεῖ τὴν ἰδέα τῶν μεταμοσχεύσεων καὶ ὅτι μέσα ἀπὸ αὐτὲς θὰ τῆς ἦταν δυνατόν νὰ ἀσκῆσει τὴν ποιμαντικὴ καὶ νὰ διοχετεύσει τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἦθος της.

Στὴ συνέχεια, θὰ προκαλέσει διάλογο καὶ εὐκαιρίες ἐνημέρωσης μέσα στοὺς κόλπους της (σεμινάρια πνευματικῶν, ὁμιλίες κ.λπ.), θὰ προσπαθήσει νὰ καλλιεργήσει πνεῦμα κατανόησεως, συμφωνίας καὶ εὐρείας ἀποδοχῆς τῶν βασικῶν θεολογικῶν θέσεών της με-

ταξὺ τοῦ σώματος τῶν πιστῶν ὥστε νὰ ἐξαλειφθεῖ κάθε ἀδικαιολόγητος ἀρνητισμός.

Τρίτο βῆμα θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἔκδοση καὶ κυκλοφορία ἐνημερωτικῶν καὶ ἐπεξηγηματικῶν τῶν ἀπόψεων τῆς φυλλαδίων ἢ καὶ ἡ διοργάνωση μεγάλης ἀνοιχτῆς ἡμερίδος διὰ τῆς ὁποίας θὰ διακηρύξει τις ἀπόψεις τῆς στὴν κοινωνία μας.

Τελευταία ἐνέργεια θὰ εἶναι ἡ ἔκδοση συνοδικῆς ἐγκυκλίου, ἡ ὁποία θὰ ἐκφράζει τὴν ἐπιτομὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θέσεων καὶ προτάσεων καὶ θὰ διατυπώνει μὲ σαφήνεια τὸ περίγραμμα καὶ τὴν πρακτικὴ τοῦ Ὁρθόδοξου χριστιανικοῦ ἥθους σπὸ θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων.

50. Σχετικὰ μὲ τὸν νέο νόμο, ἡ Ἐκκλησία διαχωρίζει τὴ θέση τῆς, δίχως ἐμπάθεια ἀλλὰ μὲ σύνεση καὶ σαφήνεια, ὥστε οὔτε τὴν ὑπόθεση τῶν μεταμοσχεύσεων νὰ βλάψει οὔτε τὴ βαρῦτητα τῶν ἀπόψεων τῆς νὰ ὑποβιάσει. Παράλληλα ἔχει δημοσιοποιήσει τις ἀπόψεις τῆς στὰ σημεῖα ποὺ διατηρεῖ τις ἐπιφυλάξεις καὶ ἔχει τις ἀντιρροήσεις τῆς. Ἐπίσης ἔχει ἐτοιμότητα γιὰ ἄμεσες νομικὲς παρεμβάσεις καὶ θὰ ζητήσῃ τροπολογίες καὶ νομοθετικὲς βελτιώσεις, τέτοιες ποὺ θὰ διασφαλίζουν τις ἀρχές τῆς λογικῆς τῆς καὶ θὰ ἐπιτρέπουν τὴν οὐσιαστικὴ συμπαράστασή τῆς.

51. Ἀπαραίτητος ὅρος συνεργασίας μὲ τὴν πολιτεία εἶναι ἡ τελευταία νὰ κατανοήσῃ ὅτι εἶναι ἐπιφορτισμένη μὲ τὴν τεράστια ὑποχρέωση νὰ προστατεύσῃ τις μεταμοσχεύσεις νομοθετικὰ καὶ πρακτικὰ ἀπὸ κάθε μορφῆς ἀσυνειδησία, χρησιμοθηρία ἢ καὶ χρηματικὴ ἐκμετάλλευση καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀριότητα, ἐνημέρωση καὶ κατάρτιση τῶν ἀρμό-

διων ιατρῶν καὶ φορέων. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ὁ δότης δὲν καταντάει θύμα ποταπῶν συμφερόντων, ἀσεβείας ἢ ἐπιστημονικῆς ἐπιπολαιότητος καὶ ἀγνοίας.

52. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἱατρικὴ κοινότητα καὶ ἡ πολιτεία ὀφείλουν νὰ βοηθήσουν στὴν ἐπιβολὴ καὶ νομοθετικὴ κατοχύρωση τῶν ἀκριβέστερων κριτηρίων τοῦ «ἐγκεφαλικοῦ θανάτου», ἢ πιστὴ τήρηση τῶν ὁποίων αὐστηρῶς νὰ ἐλέγχεται.

53. Ἐπίσης, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἴδρυση σοβαρῶν καὶ ἀξιόπιστων μεταμοσχευτικῶν κέντρων τὰ ὁποῖα νὰ διαθέτουν τὴν κατάλληλη ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ ὑποδομὴ ὥστε ἡ λήψη τῶν ὀργάνων τοῦ δότη καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ μεταμόσχευσή τους στὸν κατάλληλο λήπτη νὰ γίνεται μὲ τὰ ὑψηλότερα ποσοστὰ ἐπιτυχίας καὶ τὶς λιγότερες ἀπώλειες.

54. Ἡ Ἐκκλησία θὰ ἐπιμεληθεῖ τὴ συμμετοχὴ της δι' ἐκπροσώπων της σὲ ἐπιστημονικὰ ἱατρικὰ συνέδρια σχετικὰ μὲ τὶς μεταμοσχεύσεις, ὥστε καὶ τὴ γνώση της νὰ ἀνανεώνει καὶ τὶς ἀρχές της νὰ προβάλλει.

55. Τέλος, ὁ ρόλος καὶ ἡ ἐκπροσώπησή της στὸ Ἐθνικὸ Συμβούλιο Μεταμοσχεύσεων –ἐφ' ὅσον αὐτὸ συνεχίσει νὰ ὑφίσταται– καὶ στὸν ὑπὸ σύστασιν Ἐθνικὸ Ὄργανισμὸ Μεταμοσχεύσεων (Ε.Ο.Μ.) πρέπει νὰ εἶναι κεντρικὸς καὶ παρεμβατικὸς καὶ ὄχι εἰκονικὸς καὶ δευτερεύων. Σκοπὸς της εἶναι τὰ μεταμοσχευτικὰ κέντρα νὰ λειτουργοῦν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδικῶν της ἀρχῶν σεβασμοῦ, ἐλευθερίας καὶ ἀγάπης τοῦ προσώπου.

*Βασικές θέσεις
ἐπὶ τῆς ἠθικῆς
τῆς Εὐθανασίας*

A. Θέση τοῦ προβλήματος

1. Στις 28 Νοεμβρίου 2000, ἡ Ὀλλανδική Βουλὴ ἀποφάσισε τὴ νομιμοποίησι τῆς εὐθανασίας. Στις 16 Μαΐου 2002, ἡ εὐθανασία ἀποποινικοποιήθηκε καὶ στὸ Βέλγιο. Μὲ τὶς δύο αὐτὲς χῶρες συμπορεύεται καὶ ἡ Αὐστραλία καὶ ὀρισμένες πολιτεῖες τῶν ΗΠΑ. Τὰ τελευταῖα χρόνια ὅλο καὶ περισσότερο συζητεῖται τὸ θέμα στὰ νομοθετικὰ σώματα, στὶς ἀρμόδιες ἐπιτροπές, στὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως, σὲ συνέδρια, δημόσιους διαλόγους κ.λπ.

Ἦδη δημιουργεῖται ἓνα θέμα πού ὡς τώρα δὲν ἀπασχολοῦσε τὴν ἐπικαιρότητα, ἡ κλινικὴ καθημερινότητα τὸ φέρνει διαρκῶς στὸ προσκήνιο καὶ διαγράφεται σαφῆς κίνδυνος ἀμβλύνσεως τῶν συνειδήσεων καὶ ἀλλοιώσεως τῶν ἠθικῶν κριτηρίων. Συχνὰ οἱ εὐαισθησίες τοῦ κόσμου κατευθύνονται σὲ μιὰ λογικὴ καὶ ἀντίληψη πού ἀπαιτεῖ –ἢ στὴν καλύτερη περίπτωση δικαιολογεῖ– τὴ νομικὴ κατοχύρωσι τῆς εὐθανασίας, ἔστω καὶ ἂν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ περισσότερες κοινωνίες καὶ συντεταγμένες πολιτεῖες ἀντιδρῶν στὴν καθιέρωσὴ τῆς.

2. Ἐπειδὴ εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού μιὰ τέτοια πράξι νομιμοποιεῖται καὶ ἐπειδὴ ἡ σύγχρονη κοινωνικὴ ἀντίληψη, μὲ τὸν νοσηρὸ ὀρθολογισμό πού τὴ διακατέχει, εὐκόλα θυσιάζει στὸν βωμὸ τοῦ εὐδαιμονισμοῦ καὶ τοῦ στενοῦ συμφέροντος τὸν σεβασμὸ στὴ ζωὴ καὶ στὸν θάνατο, ἡ ἀνάγκη ἐκφορᾶς λόγου ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐπιτακτικὴ.

3. Μὲ τὸν ὄρο εὐθανασία, ἐννοοῦμε τὴ μὲ τὴ βοήθεια τρίτου, μὲ ἐνέργεια ἢ παράλειψη (ἐνεργητικὴ ἢ παθητικὴ) ἐπίσπευση τοῦ θανάτου ἐνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ὑποφέρει ἢ πρόκειται νὰ ὑποφέρει ἀπὸ μιὰ ἀνίατη καὶ ἐπώδυνη ἀσθένεια, διατηρεῖ ἢ ὄχι τὴ συνείδησή του καὶ ἔχει ἐκφράσει ὁ ἴδιος τὴν ἐπίμονη ἐπιθυμία του νὰ διακοπῆ ἡ ζωὴ του.

B. Ζωὴ καὶ θάνατος στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ παράδοση

4. Ἡ ζωὴ μας ἀποτελεῖ ὑπέρτατο δῶρο τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ ὁποῖου βρίσκονται στὰ χέρια Του καὶ μόνον· «ἐν χειρὶ Θεοῦ πνεῦμα παντὸς ἀνθρώπου» (Ἰωβ β' 10). Ἀποτελεῖ τὸν χῶρο μέσα στὸν ὁποῖο βρῖσκει τὴν ἔκφρασή του τὸ αὐτεξούσιο, συναντᾶται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐλεύθερη βούληση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπιτελεῖται ἡ σωτηρία του.

Κάθε προσπάθεια νὰ προσδιορίζονται τὰ ὅρια τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη καὶ μόνο βούληση, σκέψη, ἀπόφαση ἢ ἱκανότητα ἀπογυμνώνει τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν ἱερότητά της.

5. Ὁ ἀνθρώπος ἐπλάσθη κατὰ χάριν ἀθάνατος. Ἡ ἀθανασία εἶναι ἡ φυσικὴ του κατάσταση. Διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁμως εἰσηλθε στὸν κόσμο ὁ πόνος, ἡ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος. Τελικὰ, ὁ θάνατος ἐπετράπη ἀπὸ τὸν Θεό, «ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται».

6. Ἡ βιολογικὴ ζωὴ δὲν προσδιορίζει ὁλόκληρη τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρώπος δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ σῶμα καὶ ψυχὴ ποὺ βρίσκονται σὲ ἀρραγῆ ἐνότητα, τὴν ὁποία ὁμως διασπᾶ τὸ γε-

γονός του θανάτου. Με τον θάνατο, τὸ μὲν σῶμα διαλύεται, ἡ δὲ ψυχὴ διατηρεῖται γιὰ νὰ ἔνωθεῖ ἐκ νέου μὲ τὸ ἀναστημένο πλέον σῶμα.

7. Ἡ μεγάλη σπουδαιότητα τῆς παρουσίας ζωῆς κρίνεται σὲ συνάρτηση μὲ τὴ δυνατότητα θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ λυτρώσεώς του διὰ τῆς μετανοίας. Χωρὶς πνευματικὴ ζωὴ, ἡ διατήρηση τῆς βιολογικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου χάνει τὴ σπουδαιότητά της· στερεῖται νοήματος καὶ ἀνακυκλώνει τὸν θάνατο.

8. Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς συλλήψεώς του ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἐμπειρία τοῦ θανάτου, ἄλλοτε μὲ τὶς μορφολογικὲς ἀλλαγές τοῦ σώματος λόγω ἡλικίας, ἄλλοτε μὲ τὴν ἀσθένεια, ἄλλοτε μὲ τὴν ἀπώλεια ἀγαπητοῦ προσώπου. Ὁ θάνατος ὅμως καὶ οἱ συνέπειές του ὑπερβαίνονται διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος μὲ τὸν θάνατό Του νίκησε τὸν θάνατο («θανάτῳ θάνατον πατήσας»).

9. Ὁ θάνατος εἶναι ἓνα γεγονός πού συνδέεται ὄχι μόνο μὲ τὸ τέλος τῆς βιολογικῆς ζωῆς ἀλλὰ καὶ μὲ ὀλόκληρη τὴν ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ζωὴ ἐπεκτείνεται καὶ μετὰ τὸν βιολογικὸ θάνατο, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο κανεὶς ζεῖ καὶ πεθαίνει ἔχει συνέπεια στὴν αἰώνια κατάστασή του.

10. Ἡ σύγχρονη κοσμικὴ ἀντίληψη προσεγγίζει τὸν θάνατο σὲ σχέση μὲ τὴν εὐθανασία ὡς δικαίωμα καὶ ὄχι ὡς γεγονός πού ὑπερβαίνει τὸν ἄνθρωπο· ὡς κάτι πού ὁ χρόνος του μπορεῖ νὰ ἐπιλέγεται καὶ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι ὡς κάτι πού ἀποκλειστικὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ὁ σεβασμὸς στὸ θεόδοτο δῶρο τῆς ζωῆς ἀπαιτεῖ καὶ τὴν μὲ κάθε τρόπο προστασία της, πράγμα πού μεταφράζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν σὲ προσπάθεια διατηρήσεως τῆς ποιότητός της, ἀφ' ἑτέρου

δὲ σὲ ἐπιδίωξη παρατάσεως τῆς διάρκειάς της. Κατὰ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία, ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς καὶ ἡ στιγμή τοῦ θανάτου μὲ κανένα τρόπο δὲν προσδιορίζονται ἀπὸ ἀνθρώπινα δικαιώματα.

Γ. Ἡ σημασία τοῦ πόνου

11. Ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει μὲ συμπάθεια τὴν ἀσθένεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Γι' αὐτὸ καὶ πάντοτε ἀγκαλιάζει τοὺς ἀσθενεῖς, πάσχοντες καὶ πονεμένους, φιλάνθρωπα ζητεῖ τὴν ἀπαλλαγὴ «ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης», εὐχεται τὰ τέλη τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἶναι «ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά», ἐνίοτε δὲ προσεύχεται καὶ γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῶν ὀδυνωμένων (εὐχὴ εἰς ψυχorroαγοῦντα).

12. Παρὰ ταῦτα, πίσω ἀπὸ τὸν πόνο διακρίνει καὶ μιὰ εὐλογία. Ὁ πόνος στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, ὅπως καὶ κάθε δοκιμασία, εἶναι «συνεργὸς πρὸς σωτηρίαν» καὶ ἐνίοτε «κρείττων καὶ αὐτῆς τῆς υἰείας» κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ (ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1985, τ. 9, σελ. 264). Ὁ φυσικὸς, ὅπως καὶ ὁ ὑπαρξιακὸς πόνος, εἶναι εὐεργετικὸς γιατί ἀνοίγει τὰ ὅρια τῆς ὑπάρξεως· θὰ μποροῦσε νὰ ἀποτελέσει μέσο ἀσκήσεως στὴν ταπείνωση, τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἀγάπη, οἱ δὲ προκλήσεις τοῦ ἀφορμὲς προετοιμασίας γιὰ τὴν αἰωνιότητα.

13. Τὸν πόνο δὲν τὸν ἐπιδιώκουμε καί, ὅταν μᾶς συμβαίνει, προσπαθοῦμε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουμε. Στὴν περίπτωσι ὅμως ποῦ ἐπιμένει ἢ εἶναι ἀθεράπευτος, ἢ μετὰ πίστεως ὑπομονὴ καὶ ἐγκαρτέρηση ἀποβαίνει ἰδιαίτερα ἐνισχυτικὴ καὶ ὠφέλιμη. Ἡ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ λειτουργία τοῦ πόνου ἐξαρτᾶται ση-

μαντικά από την προσωπική τοποθέτηση του ανθρώπου απέναντί του. Γι' αυτό και τὸ νὰ μάθει κανεὶς νὰ ὑπομένει ἀκόμη καὶ τὶς δυσκολότερες καταστάσεις τῆς ζωῆς ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη προετοιμασία ἀντιμετώπισής του.

Δ. Ἱατρικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ πόνου

14. Ἡ σύγχρονη ἱατρικὴ ἐπιστήμη εἶναι σὲ θέση, μὲ ὀρθὴ ἀναλγητικὴ ἀγωγή, νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ ἐπιτυχία καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ τὶς περισσότερες μορφές πόνου. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση καὶ ἐνημέρωση τῶν ἱατρῶν εἶναι ἐπιβεβλημένες. Παρὰ ἅλλα ὅμως, ἡ παρηγορητικὴ φροντίδα τοῦ ἱατρονοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ, ὅπως καὶ ἡ συμπαράσταση τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, εἶναι ἀνεκτίμητες γιὰ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀσθενοῦς ἀντιμετώπιση τῶν πόνων του.

15. Στὶς περιπτώσεις πὺν ὁ ἀσθενὴς δὲν ἀνταποκρίνεται στὰ θεραπευτικὰ σχήματα, καλὸ εἶναι νὰ χορηγοῦνται φάρμακα ἡρεμῆσεως. Ἡ ἀγάπη ἐπιβάλλει τὴ μὲ κάθε τρόπο ἀνακούφιση τοῦ ἀσθενοῦς, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ταλαιπωρεῖται στεροῦμενος τὴν ἀπαραίτητη καταστολή. Ἴσως εἶναι καλύτερα νὰ περάσει ἀπὸ τὸν ὕπνο στὸν θάνατο.

Ἡ Ἐκκλησία χαιρετίζει καὶ εὐλογεῖ τὶς προσπάθειες τῶν ἱατρῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ μέσου τῆς θεραπείας πὺν ἐφαρμόζουν ἀνακουφίζουν τοὺς πόνους τῶν ἀσθενῶν ἕως τὴν τελευταία στιγμή τῆς παρουσίας ζωῆς τους.

Ε. Συνέπειες τῆς σύγχρονης ἰατρικῆς τεχνολογίας

16. Ἡ σύγχρονη ἰατρικὴ τεχνολογία ἔχει καθοριστικὰ συντελέσει στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ποικίλων ἀσθενειῶν. Παράλληλα, ὅμως, ἔχει καταστήσει τὴν ἰατρικὴ ἔντονα παρεμβατικὴ, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ ἀσθενεῖς συχνὰ νὰ ὀδηγοῦνται σὲ καινοφανεῖς, καθαρῶς ἰατρογενεῖς καταστάσεις, ποὺ ὀδηγοῦν σὲ πρωτόγνωρα διλήμματα καὶ ἀπολήγουν σὲ ἀναπάντητα ἐρωτήματα.

17. Οἱ τραγικὲς καταστάσεις προβληματικῆς ζωῆς ποὺ προκαλοῦν σήμερα οἱ ἐξελίξεις στὸν χῶρο τῆς ἰατρικῆς θέτουν ἀπὸ μόνες τους ἐπὶ τάπητος τὸ ἐρώτημα ὄχι μόνο ἂν ἐπιτρέπεται νὰ συντομεύσουμε κάποιου τὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι ὀρθὸ νὰ παρεμποδίζουμε τὸν θάνατό του. Ἡ ἰατροφαρμακευτικὴ τεχνολογία δὲν παρατείνει μόνο τὴ ζωὴ, ἀλλὰ ἐνίοτε καὶ τὴ διαδικασία τοῦ θανάτου.

18. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, παρὰ τὴν ἐντυπωσιακὴ πρόοδο τῆς διαγνωστικῆς καὶ προβλεπτικῆς ἰατρικῆς, ποτὲ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπόλυτα βέβαιος γιὰ τὸν ἀθεράπευτο χαρακτήρα μιᾶς ἀσθένειας ἢ τὸ ἀνίατο μιᾶς καταστάσεως. Ὑπάρχουν πάντοτε περιθώρια πιθανοῦ λάθους στὴν ἰατρικὴ ἐκτίμηση ἢ κάποιας ἀπροσδόκητης ἔκβασης τῆς ἀσθένειας ἢ ἀκόμη καὶ κάποιας θαυματουργικῆς ἐξέλιξης.

ΣΤ. Ἡ ἰατρικὴ ἀποστολὴ

19. Ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἴπποκράτη, ἡ ἰατρικὴ ἀποστολὴ ἦταν ταυτόσημη μὲ τὴ θεραπεία καὶ τὴν προσφορὰ ζωῆς καὶ ἀσύμβατη μὲ τὴ συνδρομὴ στὸν θάνα-

το. Κατὰ τὸν περίφημο ὄρκο του, ὁ ἰατρός ὑπόσχεται ὅτι «δὲν θὰ χορηγήσει ποτὲ σὲ κανέναν θανάσιμο φάρμακο, ἀκόμη κι ἂν αὐτὸς τὸ ζητήσει, οὔτε ποτὲ θὰ τὸν συμβουλευεῖ νὰ τὸ πάρει».

20. Στὴν περίπτωση πὺ ἀδυνατεῖ νὰ θεραπεύσει, ὁ ἰατρός συμβάλλει στὸν ἀγώνα τοῦ ἀσθενοῦς ὅταν ἐργάζεται γιὰ τὴν καταπράνιση τῶν πόνων, τὴν ἀνακούφιση ἀπὸ τὰ ἐνοχλήματα, τὴν καθυσύχαση τῆς ἀγωνίας, τὴν ὑποβοήθηση πρὸς καλύτερη ἀνοχή τῶν ταλαιπωριῶν, ὥστε νὰ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ ἀξιοπρέπεια ὡς τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του.

Z. Κοινωνικά καὶ ψυχολογικά αἷτια τῆς εὐθανασίας

21. Ὁ βαθύτερος λόγος πὺ στὶς μέρες μας ἡ εὐθανασία ἀπασχολεῖ τόσο τὴν ἐπικαιρότητα καὶ προκαλεῖ πρωτοφανῆ κινητικότητα εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἔχει ἐπικρατήσει μιὰ καθαρὰ ὑλιστικὴ, ἐφήμερη καὶ εὐδαιμονιστικὴ ἀντίληψη καὶ πρακτικὴ, ἡ ὑγεία ἔχει ἀποκτήσει ἔντονα οἰκονομικὰ χαρακτῆρα καὶ ὁ ἄνθρωπος νοεῖται καθαρῶς μηχανιστικὰ καὶ ἐφήμερα.

22. Ἡ σύγχρονη καταναλωτικὴ κοινωνία βλέπει τὰ ἄτομα πὺ βρίσκονται σὲ νόσο τελικοῦ σταδίου ὡς ἄσχετα μὲ τὴν παραγωγή καὶ τὴν κατανάλωση, ἀσύμφορα στὴν πρόοδο καὶ ἐξέλιξη τοῦ συστήματος καὶ ἐμπόδιο στὴν ἄνεση καὶ εὐδαιμονία τῶν ὑπολοίπων. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ἡ προθυμία συμπαραστάσεως ἀπὸ μέρους της εἶναι περιορισμένη.

23. Παράλληλα, δὲν μπορούμε νὰ ἀγνοήσουμε καὶ τὴν ὑπαρξὴ ψυχολογικῶν αἰτίων πὺ ὀδηγοῦν κάποιον στὸ νὰ ζητήσει εὐθανασία. Τέτοια συνήθως εἶναι: ἡ

ἀπόγνωση λόγω τῆς φυσικῆς δυσφορίας, ἡ δειλία μπροστὰ στὸν φυσικὸ πόνο, ἡ ἀπογοήτευση ἀπὸ τὴν ἐξασθένηση τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ ὁ φόβος ὅτι ἀποτελεῖ βάρος γιὰ τοὺς οἰκείους του.

24. Ἐὰν ὁ ἀσθενὴς διαπίστωνε ὅτι ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἢ καὶ ὅλα ἀπαλύνονται μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἰατρονοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του, πολὺ δύσκολα θὰ ὀδηγεῖτο στὴν ἐπιλογή τῆς εὐθανασίας. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ ἔμμεσο ἔλεγχο τῆς σύγχρονης κοινωνίας.

25. Τὸ αἴτιμα τῆς εὐθανασίας προέρχεται συνήθως ἀπὸ ἄτομα πὸν βρίσκονται σὲ κατάσταση καταθλίψεως. Αὐτὸ σημαίνει πρῶτον μὲν ὅτι οἱ συνθῆκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐκφράζεται ἡ ἐπιθυμία γιὰ εὐθανασία εἶναι τέτοιες πὸν δὲν ἐγγυῶνται τὴ νηφαλιότητα τοῦ αἰτοῦντος, κατὰ δεύτερο δὲ λόγο ὅτι, μὲ τὴν κατάλληλη ὑποστήριξη, συμπαράσταση καὶ ἐνδεχομένως ψυχοθεραπευτικὴ ἀγωγή, τὰ ἴδια ἄτομα θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐκφράσουν διαφορετικὲς ἐπιλογὲς γιὰ τὸ μέλλον τους.

Ἡ ἀνίατη καὶ ἐπώδυνη ἀσθένεια ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ψυχικῆς ἰσορροπίας τοῦ ἀσθενοῦς σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε θὰ μπορούσαμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον ὁ ἀσθενὴς νὰ ἐκφράσει τὴ βούλησή του μὲ διαύγεια σκέψεως ἢ εὐθυκρισία.

Η. Κοινωνικὲς συνέπειες τῆς εὐθανασίας

26. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς εὐθανασίας παρέχει ἐξουσίες στοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς συγγενεῖς, πέραν αὐτῶν πὸν τοὺς ἀνήκουν, μὲ ἀνεξέλεγκτες συνέπειες. Ἀπὸ τὸν

ιατρὸ ἐξαρτᾶται ἡ περιγραφή τῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς. Ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, τῶν ὁποίων τὰ κίνητρα θὰ μπορούσε ἐνίστε νὰ εἶναι ἀμφιβόλου ποιότητος, ἐξαρτᾶται ἡ ἀπόφαση. Ὁ χαρακτήρας τους, ἡ νοσοτροπία, ἡ διάθεση τῆς στιγμῆς, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ θρησκευτικὴ τοποθέτησή τους, ἡ ἀκόμη καὶ προσωπικὰ συμφέροντα, θὰ μπορούσε νὰ παίξουν καθοριστικὸ ρόλο στὴν ἀπόφαση κάποιου νὰ ζητήσῃ τὴ συντόμευση τῆς ζωῆς του.

27. Ὁ ρόλος τοῦ ἱατροῦ, ὅπως ὡς τώρα τὸν γνωρίζουν οἱ κοινωνίες μας, εἶναι αὐτὸς τοῦ ἀνεκτίμητου συμπαραστάτη στὸν ἀγώνα γιὰ ὑγεία καὶ ἐπιβίωση. Ἡ ἐνεργὸς ἀνάμειξή του στὴ διαδικασία ἐπιστεύσεως τοῦ θανάτου, ἀκόμη καὶ ἀπὸ συμπόνια, καίρια τραυματίζει τὶς σχέσεις ἱατροῦ- ἀσθενοῦς καὶ ἀλλοιώνει τὴν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ὡς ὕψιστου ἀγαθοῦ.

28. Τὸ λεγόμενον «δικαίωμα στὸν θάνατο», πὸν ἀποτελεῖ τὴ νομικὴ κατοχύρωση τῆς εὐθανασίας, θὰ μπορούσε νὰ μετεξελιχθεῖ σὲ ἀπειλὴ τῆς ζωῆς τῶν ἀσθενῶν ἐκείνων πὸν ἀδυνατοῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν οἰκονομικὰ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς θεραπείας καὶ νοσηλείας τους. Ἡ αὐτονομία μας περιορίζεται ἀπὸ τὸ ὅτι εἴμαστε κοινωνικὰ ὄντα.

29. Ἀνοίγοντας οὐσιαστικὰ τὴ δίοδο πρὸς τὴν εὐθανασία, ἀφ' ἑνὸς μὲν διευκολύνονται σχέδια ἀνόμων συμφερόντων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καλλιεργεῖται μιὰ ρατσιστικὴ καὶ εὐγονικὴ λογικὴ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία προτιμῶνται οἱ ὑγιεῖς, οἱ νέοι, οἱ εὐκατάστατοι καὶ οἱ πετυχημένοι. Ἡ ἀπὸ τὴν κοινωνία ἀντιμετώπιση τοῦ πλησίον μόνο μὲ τὴ λογικὴ καὶ τὴν ἠθικὴ τῶν ἐπιτροπῶν, τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ

χωρίς την ἐν Χριστῷ ἀγάπη ὁδηγεῖ στὸν εὐτελισμὸ τοῦ ἀνθρώπου.

30. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς εὐθανασίας σὲ ὀρισμένα κράτη δημιουργεῖ τὸν κίνδυνο ἄμεσων παρενεργειῶν καὶ προβλημάτων σὲ ἄλλα κράτη, ἕνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ λεγομένη «ἐμπορία τοῦ θανάτου», μὲ τὴ μεθόδευση παράνομης διακινήσεως ὄσων ἐπιθυμοῦν τὴν εὐθανασία (περίπτωση Ὁλλανδίας καὶ Ἑλβετίας).

Θ. Νομικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴ ζωὴ

31. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἀπόλυτο χαρακτήρα καὶ ἡ βασικὴ ἔκφρασή της ποὺ εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ προστατεύεται ἀπόλυτα, δηλαδὴ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ποιότητά της καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ βούληση τοῦ φορέα της. Μὲ ἄλλα λόγια, δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς δὲν ἀναγνωρίζεται.

Τὸ τεκμηριώνουν αὐτὸ διατάξεις ὅπως αὐτὲς ποὺ τιμωροῦν τὴ συμμετοχὴ (παρακίνηση ἢ βοήθεια) σὲ αὐτοκτονία (ἄρθρο 301 τοῦ Π.Κ.) ἢ τὴν ἀνθρωποκτονία ἐν συναινέσει τοῦ ἀνιάτως πάσχοντος (ἄρθρο 300 Π.Κ.), καθὼς ἐπίσης ἐκ τοῦ ὅτι ἡ συναίνεση τοῦ παθόντος σὲ ἐπικίνδυνη ἢ βαρεῖα σωματικὴ βλάβη δὲν αἶρει τὸ ἀξιοποινο.

32. Ἡ τυχὸν ἀναβάθμιση σὲ ἰσότιμη βάση τοῦ δικαιώματος αὐτοδιαθέσεως ὡς ἐκφράσεως τοῦ δικαιώματος ἐπὶ τῆς προσωπικότητος θὰ προκαλέσει ἐνδεχομένως ρωγμὴ στὸ σύστημα ἀπόλυτης προσασίας τῆς ζωῆς καὶ θὰ ἀνοίξει κάποια θύρα εἰσόδου αὐτοτελῶν δικαιωμάτων καὶ ἄλλων φορέων, ὅπως π.χ. τῶν συγγενῶν (καὶ ποιῶν;) ἢ τοῦ ἱατροῦ, ὅταν τὸ δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως δὲν λειτουργεῖ.

33. Ἡ εὐθανασία τοῦ «θνήσκοντος» δηλαδή ἡ ἐπίσπευση τοῦ ἀναμενόμενου θανάτου, ἂν νομοθετηθεῖ, θὰ ἀποτελέσει ἐφαλτήριο καὶ γιὰ τὴ νομιμοποίηση τῆς εὐθανασίας τοῦ «ἀνιάτως πάσχοντος», τοῦ ὁποίου τὸ τέλος δὲν εἶναι ἐγγύς. Στὴν περίπτωση αὐτή, ἡ πολιτεία ἐμπλέκεται σὲ ἀξιολογικὲς κρίσεις καὶ ἐπιλογὲς γιὰ τὴν ἀξία τῆς δεδομένης ζωῆς.

34. Ὁ ποινικὸς κώδικας τῆς Ἑλλάδος θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς καλύτερους καὶ πληρέστερους στὴν Εὐρώπη. Τὰ ἄρθρα 300 καὶ 301 τοῦ Π.Κ. θὰ μπορούσαν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, νὰ ἀποτελέσουν ἱκανοποιητικὸ ὁδηγὸ γιὰ κάθε περίπτωση εὐθανασίας.

35. Ἡ ἔνσταση συνειδήσεως τοῦ κάθε ἱατροῦ στό «ἐπίμονο καὶ σπουδαῖο» αἴτημα τοῦ ἀσθενοῦς γιὰ εὐθανασία εἶναι ἀπαραβίαστη. Τὸ λεγόμενο δικαίωμα στὴ ζωὴ κάποιου δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγεῖ στὴν ἀπαίτηση νὰ φονευθεῖ ἀπὸ τὸν ἱατρό του.

I. Ἡ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας

36. Βαθύτερα πνευματικὰ αἴτια πὸν ὀδηγοῦν σὲ μιὰ θετικὴ στάση ἔναντι τῆς εὐθανασίας εἶναι συνήθως ὁ ἄκρατος ὕλισμός, ἡ πνευματικὴ ἀπογύμνωση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἔλλειψη πίστεως ἢ ἡ ἄρνηση τοῦ Θεοῦ, ἡ θεώρηση τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀσθένειας ὡς ἀτυχίας ἢ ἀδικίας, ἡ ἀποϊεροποίηση τῆς ζωῆς, ἡ διασύνδεσή της μόνο μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ὁμορφιά καὶ τὴ φυσικὴ καὶ οἰκονομικὴ εὐρωστία καὶ ἡ θεώρηση τοῦ θανάτου ὡς μοιραίου κοινωνικοβιολογικοῦ συμβάντος καὶ ὄχι ὡς ἐνδιάμεσου σταδίου τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου.

Σὲ μιὰ τέτοια κοινωνία, οἱ ἔννοιες θυσία, ὑπομονή, ἀπαντοχὴ καὶ ἐγκαρτέρηση εἶναι ἄγνωστες, ἐνῶ οἱ

ἔννοιες ἔλεος, συμπόνια καὶ εὐσπλαγχνία εἶναι παρερμηνευμένες.

37. Ἡ εὐθανασία, ἐνῶ δικαιολογεῖται κοσμικῶς ὡς «ἀξιοπρεπὴς θάνατος», στὴν ἐνεργητικὴ τῆς μορφῆς, ἀποτελεῖ ὑποβοηθούμενη αὐτοκτονία, δηλαδή συνδυασμὸ φόνου καὶ αὐτοχειρίας. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, εἶναι παρακμιακὸ κοινωνικὸ φαινόμενο ἀπαξιώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

38. Οἱ στιγμὲς τῆς ζωῆς μας ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς, ὅπως καὶ αὐτὲς τῆς ἀδυναμίας, τοῦ πόνου καὶ τῶν δοκιμασιῶν μας, ἐγκρύπτουν μιὰ μοναδικὴ ἱερότητα καὶ ἀποτελοῦν μυστήριον ποὺ ἀπαιτεῖ ἰδιάζοντα σεβασμὸ ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν, τῶν ἰατρῶν, τῶν νοσηλευτῶν καὶ τῆς κοινωνίας ὁλόκληρης. Οἱ στιγμὲς αὐτές, ἂν ἀντιμετωπισθοῦν πνευματικὰ καὶ μὲ προσευχὴ, διευκολύνουν τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ καὶ προσφέρουν στὸν ἄνθρωπον τὴν ἐμπειρία τῆς θεϊκῆς χάριτος καὶ τοῦ θαύματος.

39. Οἱ ἴδιες στιγμὲς εὐνοοῦν τὸν σύνδεσμον τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀνάπτυξιν κοινωνίας ἀγάπης, τὴν ἐκδήλωσιν συμπόνιας καὶ ἐλέους. Τὸ αἶτημα κάποιων ἀσθενῶν γιὰ εὐθανασία στὴν οὐσία ἀποτελεῖ ἐρώτημα τῆς ἀγάπης μας πρὸς αὐτοὺς καὶ τῆς ἐπιθυμίας μας νὰ μείνουν κοντὰ μας. Στὶς στιγμὲς αὐτὲς μπορεῖ κανεὶς νὰ ζήσει τὴ χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων.

40. Ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ ὅτι «*κρείσσων θάνατος ὑπὲρ ζωὴν πικρὰν καὶ ἀνάπανσις αἰώνιος ἢ ἀρρώστημα ἔμμονον*» (Σοφ. Σειρ. λ' 17). Γι' αὐτὸ καὶ μὲ πολλὴ κατανόησιν ἀντικρύζει ὅσους λυγίζουσιν μπροστὰ στὸν ἀφόρητον πόνον καὶ τὸν θάνατον. Ὁ λόγος τῆς ἀλήθειάς

της εἶναι πάντα φιλόανθρωπος καὶ ἡ φιλοανθρωπία της κοσμεῖται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

41. Ἡ ἀγάπη ἀπὸ τὴ φύση της δὲν εἶναι ἀπλὸ συναίσθημα ἀλλὰ πόνος καὶ μετοχή στὸν σταυρὸ τοῦ πάσχοντος ἀδελφοῦ. Ἀγαπῶ δὲν σημαίνει ἀπαλλάσσω τὸν ἄλλο ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ σηκώνω καὶ ἐγὼ τὸ βάρος τοῦ πόνου του ἢ τοῦ προσφέρω τὴ ζωὴ μου ἢ πολὺ περισσότερο τοῦ προσφέρω τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη νοεῖται μόνο ἐν ἀληθείᾳ.

42. Ἡ Ἐκκλησία μας πιστεύει στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, στὴν ἀνάσταση τοῦ σώματος, στὴν αἰώνια προοπτικὴ καὶ πραγματικότητα, στοὺς πόνους ὡς «*στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν*» (Γαλ. στ' 17), στὶς δοκιμασίες ὡς ἀφορμὲς καὶ εὐκαιρίες σωτηρίας, στὴ δυνατότητα ἀναπτύξεως κοινωνίας ἀγάπης καὶ συμπαραστάσεως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Μὲ βάση αὐτά:

α) διακηρύσσει ὅτι ἡ ζωὴ μας βρῖσκεται στὰ χέρια καὶ μόνο τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ κάθε τι πού μᾶς συμβαίνει εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὅτι δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ διορθώσουμε τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ, καὶ

β) κάθε θάνατο πὸν ἀποτελεῖ ἀποτέλεσμα ἀνθρώπων ἐπιλογῶν – ὅσο «καλός» κι ἂν ὀνομάζεται – τὸν ἀπορρίπτει ὡς «ὑβριν» κατὰ τοῦ Θεοῦ. Κάθε δὲ ἰατρικὴ πράξη πὸν συνειδητὰ ἐπισπεύδει τὴ στιγμή τοῦ θανάτου τὴν καταδικάζει ὡς ἀντιδεοντολογικὴ καὶ προσβλητικὴ τοῦ ἰατρικοῦ λειτουργήματος.

Οἱ ἄνθρωποι προσευχόμεστε, δὲν ἀποφασίζουμε γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο.

43. Στη σύγχρονη μορφή εὐθανασίας, ὡς ἐπίσπευση καὶ πρόκληση θανάτου, ἡ Ἐκκλησία ἀντιπροτείνει τὴν εὐθανασία ὡς ὑπέρβαση τοῦ θανάτου. Εὐζωία καὶ εὐθανασία, γιὰ τὴν Ἐκκλησία σημαίνουν ζωὴ καὶ θάνατος μὲ νόημα καὶ προοπτική. Ἡ ἐπιλογή τοῦ θανάτου ὅταν προέρχεται ἀπὸ ἄρνηση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἁμαρτία. Ἀντίθετα, ὁ πόθος τοῦ θανάτου ὅταν ἐκπηγάξει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ μοναδικὴ εὐλογία, εἰδικὴ χάρι καὶ σπάνια ἀρετὴ («ἐπιθυμίαν ἔχω ἀναλύσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι», Φιλιπ. α' 23).

44. Στὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρονται πολλὰ παραδείγματα ἀγίων ποὺ δὲν θέλησαν νὰ καταφύγουν σὲ ἱατροὺς ἢ φάρμακα γιὰ τὴν θεραπεία τους, ἀλλὰ ἀφέθηκαν ἐξ ὀλοκλήρου στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξη τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς τους. Ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις ἀσκητῶν οἱ ὁποῖοι κατέφυγαν στὴ χρήση φαρμάκων ἢ ἄλλων ἰατρικῶν μέσων καὶ θεώρησαν τὸ ἐγχείρημά τους αὐτὸ ὡς ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ὁδὸ τῆς τελειότητος.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν ὑπαινίσσεται ἐπαμφοτερίζουσα στάση τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καταδεικνύει τὸν ἀπόλυτο σεβασμὸ στὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴ σημασία τῆς ἐσώτερης προαιρέσεώς του.

Γι' αὐτὸ, πίσω ἀπὸ κάθε λόγο τοῦ ἀσθενοῦς πρέπει νὰ διακρίνουμε τὴ βαθύτερη κατάσταση τῆς ψυχῆς του, ἢ ὁποία καὶ ἐρμηνεύει τὶς ἐπιθυμίες καὶ ἐπιλογές του. Ἐνας ἀσκητῆς ὅταν ἀρνεῖται τὴν θεραπεία σὲ νοσοκομεῖο καὶ ἐπιλέγει τὸ ἀσκητήριό του δὲν ἐνεργεῖ εὐθανασιακά. Ἀντίθετα, κάποιος ποὺ χωρὶς ἐλπίδα καὶ ὑπομονὴ ἀρνεῖται τὴν ἰατρικὴ συμπαράσταση καὶ

βοήθεια περικόπτει τὸ μῆκος τῆς ζωῆς του ἔνοχα.

45. Ἡ παροχὴ ἰατρικῆς περιθάλψεως καὶ θεραπείας νομικὰ δὲν ἀποτελεῖ αὐτόνομο ἰατρικὸ δικαίωμα ἀλλὰ μόνο ὑποχρέωση, ἐφόσον καὶ στὸ μέτρο πού τὴν ζητεῖ ὁ ἀσθενής. Ἐπίσης, ἡ ἐπέλευση τοῦ θανάτου «διὰ παραλείψεως» ἐφαρμογῆς τῆς ἐνδεδειγμένης ἀγωγῆς, λόγω ἄρνησης τοῦ ἔχοντος πλήρη συνείδηση ἀσθενοῦς νὰ δεχθεῖ τὴν ἰατρικὴ βοήθεια δὲν συνιστᾶ ἀνθρωποκτονία οὔτε συμμετοχὴ σὲ αὐτοκτονία. Παρὰ ταῦτα, ὁ ἰατρὸς ἔχει τὴν ἠθικὴ ὑποχρέωση νὰ βοηθήσει τὸν ἀσθενῆ νὰ συναινέσει στὴν προσπάθεια πού γίνεται γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του.

46. Στὴν περίπτωση πού ὁ ἀσθενής δὲν ἔχει συνείδηση, ἀλλὰ ὑπάρχει ἐλπίδα ἰάσεως, ὁ ἰατρὸς πρέπει νὰ βοηθήσει μὲ κάθε τρόπο στὴ συντήρηση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

47. Ὅταν ὁ ἀσθενής δὲν ἔχει συνείδηση καὶ μετὰ βεβαιότητος δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα ἰάσεως, τὸ κενὸ τῆς ἀπουσίας συνειδήσεως τοῦ ἀσθενοῦς τὸ καλύπτει ἡ συνείδηση τοῦ ἰατροῦ καὶ τῶν συγγενῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ὑπογραμμίζεται ἡ ἀνάγκη καλλιεργημένης συνειδήσεως τῶν ἰατρῶν. Στὶς περιπτώσεις πού ὁ ἰατρὸς, στηριζόμενος στὶς γνώσεις, στὸ αἰσθητήριο, στὴν ἐμπειρία, στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἀσθενῆ καὶ στὴν πίστη του στὸν Θεό, αἰσθάνεται πὼς πρέπει νὰ ἀποφύγει τὴ χρήση ἐπιθετικῶν μέσων πού περισσότερο ταλαιπωροῦν καὶ καθόλου δὲν θεραπεύουν, αὐτὸ δὲν κηλιδώνει τὴν ἠθικὴ του ἀκεραιότητα.

48. Ἡ χρῆση τῆς ἰατρικῆς ἐπεμβάσεως καλὸ εἶναι νὰ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ σημείου πού οἱ ἐπιπλοκὲς καὶ τὰ ἐπιπρόσθετα προβλήματα πού δημιουργεῖ δὲν βα-

σανίζουν περισσότερο απ' όσο ανακουφίζουν. Ό πό-νος παραχωρείται από τον Θεό· δέν πρέπει νά προκα-λεΐται ούτε νά έπιτείνεται από την ιατρική. Η παράτα-ση τής ζωής και ή ανακούφιση από τον πόνο πρέπει νά συνεργοϋν στη βούληση του Θεού και όχι νά άποτε-λοϋν αύτοσκοπό.

49. Τό ένδεχόμενο νά προκληθεΐ με θεραπευτικές υπερβολές τεχνητή παράταση τών φυσικών όρίων τής ζωής και διατήρηση μιās καταστάσεως έπ' άόριστον, με άποτέλεσμα μέχρι και την καταρράκωση τής ανθρώπινης άξιοπρέπειας του άσθενούς (με πλείστες όσες συνέπειες στον περίγυρό του, μιá οικονομική αίμορραγία ή καταστροφή και την πρόκληση συ-ναφών ψυχολογικών άδιεξόδων) είναι κάτι στο όποιο δέν θα έπρεπε νά όδηγηθεΐ ό ιατρός ούτε συνειδητά νά συμπράξει.

50. Στα όρια μεταξύ εύθανασίας με παράλειψη και εύθανασίας με πράξη κινούνται οι περιπτώσεις όπου·

α) εφαρμόζεται ήδη μιá μέθοδος συντηρήσεως (π.χ. μηχανική ύποστήριξη) χωρίς προοπτική ανάκαμ-ψεως, όποτε τó έρώτημα είναι αν με θετική πράξη έπι-τρέπεται νά διακοπεΐ ή τροφοδοσία, και

β) χορηγοϋνται συνειδητά καταπραϋντικά και παυ-σίπινα που ένδεχομένως έπισπεύδουν τον θάνατο.

Στην πρώτη περίπτωση, ή θετική πράξη έπιφορτίζει τη συνείδηση με αίσθημα ένοχής για συμμετοχή στον θάνατο του άσθενούς, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, ή άπουσία άμεσότητας και βεβαιότητας για κάτι τέτοιο δέν έπιβαρύνουν τη συνείδηση. Έδω τó άμεσο και βέ-βαιο είναι ή ανακούφιση του άσθενούς από τους πό-νους.

51. Στην περίπτωση τῆς καθαρῆς μὲ θετικὴ πρόξι εὐθανασίας δὲν ὑπάρχει καμιά δυνατότητα δικαιολογήσεως καὶ γι' αὐτὸ οὔτε ἡ ὑπὸ προϋποθέσεις νομιμοποίησὶς τῆς εἶναι ἠθικὰ ἐπιτρεπτή.

Ὁ πολιτικὸς καὶ κατ' ἐπέκτασις ὁ νομοθέτης δὲν μποροῦν νὰ αὐτοαναγορεύονται σὲ ρυθμιστὲς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

52. Ἡ καλλιέργεια ὑγιῶν σχέσεων ἀγάπης καὶ κοινωνίας καὶ ὅ,τι ἄλλο ἰσχυροποιεῖ τὸν ἄνθρωπο ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει τὸν θάνατο καὶ τὸν πόνο συντελοῦν στὴν ἀντιμετώπισις τῆς δοκιμασίας καὶ στὴ μετατροπὴ τῆς ἀπὸ προσωπικὴ ἀγωνία σὲ ἀφορμὴ ὑγιοῦς μεθέξεως καὶ κοινωνίας.

53. Στὶς περιπτώσεις ποὺ ὁ ἀσθενὴς βρίσκεται σὲ τέτοιο πανικὸ καὶ διακατέχεται ἀπὸ τὸν πειρασμὸ νὰ ἀποζητεῖ τὴν εὐθανασία, ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ μὲ τὴν παρουσία τῆς, τὸν παρηγορητικὸ λόγον, τὴν ἀποτελεσματικὴ προσευχὴ τῆς, τὸ μυστήριον τοῦ ἁγίου εὐχελαίου, τὴν ἀγάπην τῆς νὰ δώσει τόση ἐλπίδα καὶ ἀνακούφιση ποὺ νὰ εἶναι ἐντονότερη ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ πόνου καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ θανάτου. Τότε ἡ εὐθανασία δὲν ἀπουσιάζει μόνον ἀπὸ τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ δὲν ἔχει πλέον θέσιν καὶ στὶς ἐπιλογὰς τοῦ ἀσθενοῦς.

54. Ἡ Ἐκκλησία γιὰ νὰ κάνει αἰσθητὴ τὴν παρουσίαν τῆς στὶς στιγμὰς τῶν κρίσιμων ἀποφάσεων καὶ δοκιμασιῶν δὲν πρέπει νὰ περιμένει τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καλεῖται ἡ ἴδια νὰ τοὺς συναντᾷ διεισδύοντας διακριτικὰ καὶ ἀποτελεσματικὰ στὰ νοσοκομεῖα. Γιὰ τὸν λόγον αὐτό, συνιστᾶται ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ὑποστηρίξει τὸν θεσμὸ τῶν νοσοκομειακῶν ἱερέων, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ

προβεῖ στήν ὀργάνωση ἐθελοντικῶν ὁμάδων σὰ νοσοκομεῖα, μὲ σκοπὸ τὴ φωτισμένη συμπαράσταση τῶν βαρεῖα ἀσθενῶν. Ἄν ἡ ἐγκατάλειψη ὀδηγεῖ στήν εὐθανασία, ἡ ἀγάπη, ἡ συμπαράσταση καὶ ἡ οὐσιαστικὴ ἐλπίδα ἐνισχύουν τὴν ἀγάπη στὴ ζωὴ.

*Βασικὲς θέσεις
ἐπὶ τῆς ἠθικῆς
τῆς Ὑποβοηθούμενης
Ἀναπαραγωγῆς*

A. Είσαγωγή

1. Το όλο θέμα της τεχνολογικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, ή ίσως όρθότερα παρεμβατικής γονιμοποίησης, είναι μοναδικής ψυχολογικής σπουδαιότητας, κοινωνικής σημασίας αλλά και πνευματικής βαρύτητας. Με τις σύγχρονες αναπαραγωγικές τεχνικές είναι δυνατόν να δικαιωθούν οι προσδοκίες των υπογόνιμων συζύγων και να ικανοποιηθεί ή βαθειά ανάγκη της πατρότητας και της μητρότητας. Κάτι τέτοιο μπορεί μὲν να ἐνισχύει τὴ συνοχή τῆς συζυγικῆς ζωῆς καὶ νὰ αὐξάνει τὸ αἶσθημα τῆς πληρότητας καὶ τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς ἔννοιας τῆς οἰκογένειας, παράλληλα ὅμως γεννᾷ καινοφανῆ προβλήματα ἠθικοῦ, ἰατρικοῦ, ψυχολογικοῦ, νομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ χαρακτῆρος. Τὰ προβλήματα αὐτὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μηχανοποίησης ἑνὸς κατ' ἔξοχὴν προσωπικοῦ, βαθειὰ συναισθηματικοῦ καὶ ἱεροῦ γεγονότος, τὸ δὲ μέγεθος καὶ ἡ ποικιλότητά τους ἀποτελοῦν συνάρτηση τῶν χρησιμοποιούμενων μεθόδων, τῶν συνθηκῶν κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες αὐτὲς ἐφαρμόζονται καὶ τῶν ἀνεξέλεγκτων δυνατοτήτων καὶ ἀναπόφευκτων συνεπειῶν ποὺ αὐτὲς συνεπάγονται.

2. Ἡ υποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή ἀποτελεῖ ἀναμφίβολα ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐντυπωσιακὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν, μὲ βαθύτατες κοινωνικὲς συνέπειες. Τὸ γεγονός τῆς γεννήσεως ἑνὸς νέου ἀνθρώπου, μὲ τὸ ὅποιο αὐτὴ συνδέεται, χαιρετίζεται μὲ ἰδιαίτερο θαυμασμό, δέος καὶ χαρὰ. Παράλληλα ὅμως καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ποιοτικῆς

στάθμης τῆς ζωῆς καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν γονέων του δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητο. Γιὰ τὴν Ἐκκλησία ποιότητα ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου δὲν σημαίνει μόνο βιολογικὴ ἢ ψυχολογικὴ ἀριότητα καὶ κοινωνικὴ εὐδαιμονία, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ δυνατότητα πνευματικῆς ὁλοκλήρωσης. Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ διάσταση εἶναι πὺν προσδίδει στὸν ἄνθρωπο τὸ αἶσθημα τῆς ψυχοσωματικῆς ἁρμονίας καὶ τὴν ἔκταση τῆς ὑπαρξιακῆς του πληρότητος.

B. Βασικὲς θεολογικὲς θέσεις

3. Ἡ Ἐκκλησία προσλαμβάνοντας καὶ μεταμορφώνοντας τὴ συνείδησή μας ἐπισημαίνει καὶ διατηρεῖ τὶς τεράστιες δυνατότητες καὶ τὶς ἀπεριόριστες προοπτικὲς πὺν διανοίγει στὸν ἄνθρωπο ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὡς ἀντικειμενοποιημένη αὐθεντία πὺν ἀποβλέπει στὴν τυποποίηση ἢ στὴν ἀστυνόμευση τῆς ζωῆς μας. Σκοπὸς της δὲν εἶναι ἡ ἐπιβολὴ κανόνων καὶ ἀπαγορεύσεων στὴ ζωὴ μας, ἀλλὰ ἡ διαμόρφωση κριτηρίου πὺν ὀδηγεῖ στὴ γνῶση τῆς ἀλήθειας πὺν ἐλευθερώνει (Ἰω. η' 32).

4. Ἡ Ἐκκλησία βαθειὰ γνωρίζει καὶ μὲ συμπάθεια κατανοεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ἀδυναμία μας. Παράλληλα ὅμως θέλει νὰ προστατεύσει καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ προσώπου μας· μαζὶ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς τεκνογονίας, νὰ ἐμπνεύσει καὶ τὴν ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ· μαζὶ μὲ τὴ φιλανθρωπία της, νὰ προσφέρει καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἀλήθειας της· μαζὶ μὲ τὴν οἰκονομία της, νὰ δώσει καὶ τὴν ἀκριβεία τοῦ θεϊκοῦ θελήματος.

5. Βασικὸ στοιχεῖο τῆς Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολο-

γίας εἶναι ἡ ἀναγνώριση τῆς ἱερότητος τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐνώνει μὲ τὴν ὑπαρξή του τὸν αἰσθητὸ καὶ νοητὸ κόσμο. Σκοπὸς τοῦ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» πλασμένου ἀνθρώπου εἶναι νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸν Θεό (Γεν. α' 26), νὰ φθάσει δηλαδή στὴ θέωση καὶ τὸν ἁγιασμό. Μὲ τὸν ἀπώτερο αὐτὸ σκοπὸ, ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται, ἀναπτύσσει οἰκογένεια, καλλιιεργεῖ τὶς τέχνες καὶ τὴν ἐπιστήμη, ὀργανώνει τὶς κοινωνίες. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ὅταν κανεὶς ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἄνθρωπο, πολὺ περισσότερο ὅταν «χειρίζεται» τὸν ἄνθρωπο, ἱεουργεῖ καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ ἐνεργεῖ μὲ ἱερὸ φόβο καὶ σεβασμό.

6. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αἷτιος τῆς ὑπάρξεώς του. Κάθε ἀναγωγή στὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς του πρέπει νὰ γίνεται μὲ αἶσθημα δέους καὶ ὄχι μὲ «ὔβριν». Τὸν Θεό, εἴτε Τὸν βλέπουμε ὡς χορηγὸ τῆς ζωῆς, ὅποτε Τὸν προσεγγίζουμε μετὰ φόβου, εἴτε ἀδιαφοροῦμε γι' Αὐτόν, ὅποτε ἐνεργοῦμε οἱ ἴδιοι ὡς θεοί. Στὴ δευτέρη περίπτωση ἔχουμε τὴν «ὔβριν», τὸ τίμημα τῆς ὁποίας εἶναι βαρὺ.

Γ. Ἡ σημασία τῆς ψυχοσωματικῆς συμφυΐας τοῦ ἀνθρώπου

7. Κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἀθάνατη, αἰώνια ψυχὴ, στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὸ σῶμα του. Ἡ ψυχοσωματικὴ συμφυΐα προσωρινὰ διακόπτεται μὲ τὸν βιολογικὸ θάνατο καὶ ἀποκαθίσταται μὲ τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

8. Ἡ βιολογικὴ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου σημαδεύει καὶ τὴ γέννησή του ὡς ψυχοσωματικῆς ὄντοτητος μὲ σύμ-

φυτη τὴ δυνατότητα τοῦ «τέκνον Θεοῦ γενέσθαι» (Ίω. α' 12). Ἡ γονιμοποίηση, μαζί με τὴ βιολογικὴ ζωὴ καὶ ὄντοτητα, προσδίδει στὸν ἄνθρωπο τὴν ὑπαρξή, τὸ εἶναι, τὴν ψυχὴ.

9. Ἡ ψυχὴ δὲν ἐγκαθίσταται στὸ σῶμα, ἀλλὰ εἶναι σύμφυτη, με' αὐτό. Μαζί με' τὸ σῶμα γεννιέται καὶ ἡ ψυχὴ.

Μάλιστα ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης ὁμιλεῖ διεξοδικὰ γιὰ τὸ ταυτόχρονο τῆς γεννήσεως ψυχῆς καὶ σώματος: «Ἄλλ' ἑνὸς ὄντος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ διὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος συνεστηκότος, μίαν αὐτοῦ καὶ κοινήν τῆς συστάσεως τὴν ἀρχὴν ὑποτίθεσθαι, ὡς ἂν μὴ αὐτὸς ἑαυτοῦ προγενέστερός τε καὶ νεώτερος γένοιτο, τοῦ μὲν σωματικοῦ προτερεύοντος ἐν αὐτῷ, τοῦ δὲ ἐτέρου ἐφυστερίζοντος... Ἐν δὲ τῇ καθ' ἕκαστον δημιουργίᾳ μὴ προτιθέναι τοῦ ἐτέρου τὸ ἕτερον, μήτε πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν, μήτε τὸ ἔμπαλιν...» («Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου», ΕΠΕ 5, 206.)

10. Κάθε ἄνθρωπος ποὺ συλλαμβάνεται ἔχει μὲν ἀρχή, ἀλλὰ δὲν ἔχει τέλος. Ἡ ἀρχή, ἡ σύλληψη τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἕνα γεγονός μοναδικῆς σπουδαιότητος. Ὁ θεῖος προορισμὸς καὶ ἡ προοπτικὴ τῆς αἰωνίου βασιλείας προσδίδουν στὴ στιγμή τῆς συλλήψεως μιὰ μοναδικότητα ποὺ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς βιολογικῆς ταυτότητος καὶ τοῦ ἐφήμερου βίου.

Δ. Ἡ ἀνάγκη τῆς μητρότητος

11. Ἡ ἐπιθυμία ἀποκτήσεως τέκνων εἶναι φυσικὴ καὶ ἱερή. Μέσα σὲ αὐτή, ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὸ

σχέδιο τοῦ Θεοῦ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ γίνῃ μέτοχος τῆς μακαριότητός Του. Κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό: «Ἐπεὶ οὖν ὁ ἀγαθὸς καὶ ὑπεράγαθος Θεὸς οὐκ ἠρκέσθη τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ ἀλλ' ὑπερβολῇ ἀγαθότητος εὐδόκησε γενέσθαι τινὰ τὰ εὐεργετηθόσιμα καὶ μεθέξοντα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει καὶ δημιουργεῖ τὰ σύμπαντα ἀόρατά τε καὶ ὄρατά· καὶ τὸν ἐξ ὄρατοῦ τε καὶ ἀόρατου συγκείμενον ἄνθρωπον» (Ἐκδοσις Ὁρθοδόξου Πίστεως, κεφ. «Περὶ Δημιουργίας», ΕΠΕ 1, 142).

12. Ἡ ἀνατομία, ἡ φυσιολογία, ἡ μηνιαία περιοδικὴ ὑπόμνηση τοῦ φύλου, ἡ ὁρμονικὴ ἰσορροπία, ἡ συναφὴς μὲ ὅλα αὐτὰ ψυχολογία τοῦ γυναικείου φύλου εἶναι ὅλα προσανατολισμένα στὴ μητρότητα. Κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη, ἡ γυναίκα βιώνει καὶ ἐκδηλώνει στὸν μέγιστο βαθμὸ τὰ ιδιώματα τοῦ φύλου καὶ τῆς φύσεώς της. Ἡ βασικότερη λειτουργία τοῦ γυναικείου σώματος, πρὸς τὴν ὁποία εἶναι στραμμένη ὁλόκληρη ἡ γυναικεία ὑπαρξία, εἶναι ἡ ἀναπαραγωγικὴ. Ἡ γυναίκα ὑπάρχει ὅπως εἶναι ἀνατομικά, φυσιολογικά καὶ συναισθηματικά γιὰ τὸ ἔμβρυο, τὴν κύηση καὶ τὴν τεκνοποιία.

13. Ἀνάλογη μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς μητρότητος εἶναι καὶ αὐτὴ τῆς πατρότητος. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ στειρότητα καὶ ἡ ἀτεκνία θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν δυσβάσταχτο σταυρό, πὺν συχνὰ δημιουργεῖ ἔντονες ψυχικὲς διαταραχές, μεγάλες κοινωνικὲς δυσκολίες, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀξεπέραστα προβλήματα στὴν ἁρμονικὴ συμβίωση τῶν συζύγων. Πέρα ὅμως ἀπὸ τὸν χαρακτήρα μᾶς βιολογικῆς

ἀνεπάρκειας ἀντικρύζει καὶ τὴ βούληση τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ ἐνδεχόμενον μιᾶς εὐλογίας, πού ἐκφράζονται ὡς δοκιμασία.

14. Ἐπὶ πλέον, ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει στὸν κάθε ἄνθρωπο ὄχι μόνο φυσικὴ ταυτότητα (βιολογική, ψυχολογική κ.λπ.) ἀλλὰ κυρίως ἀπεριόριστες πνευματικὲς δυνατότητες, ἢ ἀντίληψη ὅτι ἡ ὑπογονιμότητα ἀποτελεῖ ἀναπηρία ἢ παράγοντα ἀθεράπευτης κοινωνικῆς ἀδυναμίας τὴ βρίσκει διαμετρικὰ ἀντίθετη. Εἶναι συχνὸ τὸ φαινόμενο ζευγάρια, τὰ ὁποῖα δυσκολεύονται μὲν νὰ τεκνοποιήσουν ἔχουν ὁμως σαφῆ πνευματικὸ προσανατολισμό, νὰ εἶναι ἰδιαίτερα παραγωγικὰ σὲ ποικίλους ἄλλους τομεῖς τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς.

15. Ἡ Ἐκκλησία ἀντικρύζοντας τὴ σύγχρονη πρόοδο τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας ἀντιλαμβάνεται ὅτι γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο πολλὲς ἐπιθυμίες πού ὡς χθὲς ἔμοιαζαν μὲ ὄνειρα, σήμερα ἐμφανίζονται ὡς βάσιμες ἐλπίδες. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὸ ὑποδέχεται μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμό. Παράλληλα ὁμως διαβλέπει ὅτι ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος συχνὰ μεταμορφώνει τὶς ἐπιθυμίες σὲ ἀνάγκες καὶ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον γιὰ πνευματικὴ ἐλευθερία δυσκολότερο.

16. Συνέπεια αὐτῆς τῆς νοοτροπίας εἶναι τὸ παράδοξο, ἐνῶ στὴν ἐποχὴ μας ἡ ἐπιθυμία τῆς τεκνογονίας τῶν γόνιμων συζύγων εἶναι ἐπικίνδυνα ὑποβαθμισμένη, ἢ ἀνάγκη ἀποκτήσεως ἀπογόνων τῶν ὑπογόνιμων νὰ γίνεται ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐπιτακτικὴ. Τὸ πρόβλημα εἶναι πιὸ ἔντονον στὶς κλειστὲς κοινωνίες, ὅπου ἡ κοινωνικὴ πίεση χειροτερεῖ τὴν κατάσταση. Ἡ ὑπογονιμότητα ὁμως ἐνίστε ἀποτελεῖ

ἀσφαλιστική δικλείδα τῆς φύσης ὥστε νὰ μὴν ἐπιβαρύνονται ἄνθρωποι πού δύσκολα θὰ μπορούσαν νὰ σηκώσουν τὸ βάρος τῆς τεκνογονίας. Συχνὰ ὅταν τέτοιοι ἄνθρωποι ἐπιμένουν καὶ ἀποκτοῦν παιδιὰ κληρονομοῦν καὶ ἀνεπίλυτα προβλήματα.

17. Οὐσιαστική θὰ ἦταν ἡ συνεισφορὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ποιμένων της στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ νοσηρὲς ἀπόψεις καὶ ἀδικαιολόγητες κοινωνικὲς πιέσεις. Παράλληλα, θὰ μπορούσαν νὰ συντελέσουν στὴν καλλιέργεια μιᾶς ἀντίληψης ὅτι, ἐνῶ ἡ γέννηση ἐνὸς παιδιοῦ εἶναι εὐλογία –καὶ μάλιστα μεγάλη– ἡ ὑπογονιμότητα οὔτε τοὺς συζύγους ὑποβιβάζει οὔτε τὴ σχέση βλάπτει οὔτε τὸν γάμο καταργεῖ.

18. Ἡ ἐπίμονη καὶ μὲ κάθε μέσο προσπάθεια ὑπερβάσεως τῆς στειρότητος ἐνέχει τὸν κίνδυνο νὰ μετατρέψει τὸν φυσικὸ καὶ ἱερὸ πόθο τῆς τεκνογονίας σὲ ἀνυποχώρητο θέλημα πού μάλιστα ἀντιστρατεύεται αὐτὸ τοῦ Θεοῦ. Κάθε προσπάθεια θεραπείας τῆς στειρότητος θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφήνει χῶρο καὶ στὴν ταπεινὴ ἀποδοχὴ τῆς ἐνδεχόμενης ἀποτυχίας της.

19. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου ὡς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ εἶναι μὲν ἐκ θελήματος ἀνθρώπου εἶναι ὅμως καὶ ἐκ θελήματος Θεοῦ. Ἡ σύγχρονη τεχνολογία, ἐνῶ ἀποτελεῖ μεγάλη εὐλογία τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο ὅταν χρησιμοποιεῖται μὲ σύνεση καὶ σεβασμό, τοῦ δίνει παράλληλα τὴ δυνατότητα νὰ ἀντιταχθεῖ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὸ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους Του. Καὶ ἐκεῖ πού ὁ Θεὸς θέλει, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀποτρέπει καὶ ἐκεῖ πού ὁ Θεὸς ἀρνεῖται, ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιμένει.

20. Ὁ κάθε ἄνθρωπος πού γεννιέται δὲν ἔρχεται σ'

αὐτὸ τὸν κόσμον γιὰ νὰ στολίσει τὴ ζωὴ τῶν γονέων του οὔτε γιὰ νὰ ἀυξήσει τὴν παρουσία τους σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ οὔτε γιὰ νὰ ἀποτελέσει τὴ βιολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ προέκτασή τους, ἀλλὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ, δῶρο ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ Θεοῦ στοὺς γονεῖς γι' αὐτήν· ἔρχεται πρῶτα γιὰ νὰ ἀναπαύσει τὸν Θεό, νὰ ἐκφράσει τὴν κενωτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀγάπη Του, ἔπειτα γιὰ νὰ ζήσει ἐν ἀληθείᾳ ὁ ἴδιος καὶ λιγότερο γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει συναισθηματικὰ ἢ κοινωνικὰ τοὺς γονεῖς του.

21. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς, ἡ σύλληψη τοῦ κάθε ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἀποτελεῖ βεβαιωμένη ἔκφραση τοῦ θεϊκοῦ θελήματος καὶ ὄχι ἀποκλειστικὸ ἀποτέλεσμα ἀνθρώπινης ἐπιλογῆς καὶ ἀποφάσεως. Μὲ ἄλλα λόγια πρέπει νὰ εἶναι καρπὸς ταπεινῆς καὶ ἐλεύθερης ὑποταγῆς τοῦ θελήματος τῶν γονέων στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τὸ μεγαλύτερο δῶρο τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο εἶναι τὸ αὐτεξούσιο· ἡ μεγαλύτερη ἀπειλή του τὸ ἀνθρώπινο θέλημα.

Ε. Ἡ ἱερότητα τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς

22. Ὁ τρόπος πὸν ἀρχίζει ἡ ζωὴ εἶναι ἱερός· ἡ ἀκριβὴς ἀρχὴ τῆς ζωῆς, μέσα στὰ πλαίσια τῆς φυσιο-λογίας, εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη αἴσθηση. Τὸ γεγονὸς τελεῖται «ἐν κρυπτῷ», συνδυάζεται μὲ τὴν ἐντονότερη ἔκφραση τῆς ἀγάπης τῶν συζύγων καὶ καταξιώνει μὲ τὸν καλύτερο τρόπο τὸ ἀνθρώπινο σῶμα. Ἡ ἀναπαραγωγικὴ λειτουργία εἶναι καὶ σεξουαλική· εἶναι ἡ μόνη μὴ ἀντανεκλαστικὴ ἀλλὰ αὐτεξούσια λειτουργία του· εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ψυχοσωματικὴ λει-

τουργία· για την ολοκλήρωσή της απαιτείται και το άλλο φύλο.

23. Η σύγχρονη τεχνολογία μᾶς εισάγει πλέον στη λογική τῆς συζυγικῆς συνεύρεσης δίχως ἀναπαραγωγή και τῆς ἀναπαραγωγῆς δίχως συνεύρεση. Ὁ δυναμισμὸς τῆς τεχνολογικῆς παρουσίας βγάζει τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴ ζεστασιὰ και τὸ σκοτάδι τοῦ μητρικοῦ σώματος στὴν ψύχρα τοῦ δοκιμαστικοῦ τριβλίου και στὴ διαφάνεια τοῦ σωλήνα· ἀπὸ τὸ ἄγνωστο τῆς στιγμῆς στὴν ἀκριβῆ γνώση τῆς ἱερῆς ἀρχῆς· ἀπὸ τὴ μοναδικότητα τῆς συζυγικῆς παρουσίας τῶν γονέων στὴν ἀπουσία τους και τὴν ἀντικατάστασή τους ἀπὸ τὸ ἰατρικὸ προσωπικό. Τὴν ἱερὴ στιγμή τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς οἱ δύο γονεῖς δὲν εἶναι μαζί· οὔτε ἂν παρόντες· τὸ παιδί «κατασκευάζεται» ἀπὸ τοὺς γιατροὺς και τοὺς νοσηλευτές· δὲν «συλλαμβάνεται» ἀπὸ τοὺς γονεῖς. Ἐπὶ πλέον μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει τὸ γενετικὸ ὕλικὸ τῶν «γονέων» του· ἀνάμεσά τους μπορεῖ νὰ μπεῖ και τρίτος, ὁ «δότης».

24. Ἡ προκλητὴ ἐξαγωγή σπέρματος γίνεται μὲ μὴ φυσικοὺς και συνήθως ἠθικὰ μὴ ἀποδεκτοὺς τρόπους. Ἀποτελεῖ ὄργανο ἐξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς φυσιολογικῆς συνουσίας πὸ οὔτως ἢ ἄλλως τραυματίζει τὴν ἱερότητα τοῦ γεγονότος. Ὅταν, βέβαια, ἀποσκοπεῖ στὴ δημιουργία ἀπογόνων, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἐφάμαρτη πράξη ἀπώλειας σπέρματος, ἀρκεῖ νὰ ἐπιτελεῖται μὲ τρόπους μὴ εὐτελιστικοὺς τοῦ καθόλου ἀνθρώπου. Πάντως ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερη εὐαισθησία και προσοχή.

ΣΤ. Status και φύση τοῦ ἔμβριου

25. Τὸ ἔμβριο ἔχει καὶ ἀρχὴ καὶ προοπτικὴ ἀνθρώπινη. Τὰ κύτταρά του, τὸ γενετικὸ ὕλικό του, ἡ μορφολογία καὶ ἡ φυσιολογία του εἶναι ὅλα ἀνθρώπινα. Καὶ ἡ δυνατότητά του νὰ ἀναπτυχθεῖ σὲ τέλειο ἄνθρωπο, καὶ σὲ τίποτε ἄλλο, ἐπισφραγίζει τὴν ἀνθρώπινή του ὄντοτητα.

Ἐνα γονιμοποιημένο ὠάριο δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ξαναγονιμοποιηθεῖ μὲ ἄλλο σπερματοζωάριο. Τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς καινούργιας ἀνθρώπινης ζωῆς ἔχουν προσδιορισθεῖ ἀμετάκλητα· ἡ γονιμοποίηση εἶναι ὀριστικὴ καὶ μὴ ἀναστρέψιμη.

26. Τὸ σπερματοζωάριο εἶναι τοῦ πατέρα, ἐνῶ τὸ ὠάριο τῆς μητέρας. Ἀντίθετα τὸ ἔμβριο ἀμέσως μετὰ τὴ στιγμὴ τῆς γονιμοποιήσεώς του ἀποκτᾶ δική του ταυτότητα· εἶναι μὲν τῶν γονέων ὡς πρὸς τὴν εὐθύνη καὶ ὑποχρέωση τῆς προστασίας του –ἀφοῦ αὐτοὶ τὸ θέλησαν καὶ τὸ δημιούργησαν– εἶναι ὅμως ἀνεξάρτητο ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα ὀλοκλήρωσης τῆς ἀνάπτυξής του, προκειμένου νὰ ἐκφράσει τὴ δική του βούληση.

27. Τὸ ζυγωτό¹, τὸ ἔμβριο τῶν πρώτων ἡμερῶν, τὸ ἐμφυτευμένο ἔμβριο, τὸ σχηματοποιημένο ἢ αὐτὸ τῶν ἐννέα μηνῶν, τὸ νεογέννητο βρέφος, τὸ μικρὸ παιδί, ὁ ἔφηβος, ὁ ἐνήλικος, ὁ ἡλικιωμένος, ὁ ἄνθρωπος σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀνάπτυξής του ἔχει τὴν αὐτὴ τέλεια ἀνθρώπινη ταυτότητα. Ἀπὸ ἄκρας συλλήψεως τὸ

1. Ζυγώτης ἢ ζυγωτό: Τὸ πρῶτο κύτταρο ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴ γονιμοποίηση ὠαρίου μὲ σπερματοζωάριο.

ἔμβρυο δὲν εἶναι ἀπλὰ γονιμοποιημένο ὠάριο· εἶναι τέλειος ἄνθρωπος κατὰ τὴν ταυτότητα καὶ διαρκῶς τελειούμενος κατὰ τὴ φαινοτυπικὴ ἔκφραση καὶ ὀργάνωση.

Z. Πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἐμβρύου

28. "Ὅλα αὐτὰ ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς βιολογικῆς ζωῆς στὸν ἄνθρωπο ταυτίζεται μὲ ἓνα μοναδικῆς καὶ ἀνεπανάληπτης σπουδαιότητος γεγονός· τὴ γέννηση μιᾶς νέας ψυχῆς. Στὸ κάθε λοιπὸν ἔμβρυο, μαζὶ μὲ τὸν κυτταρικὸ πολλαπλασιασμὸ πὺ χαρακτηρίζει τὴν αὔξηση τοῦ σώματός του, μαζὶ μὲ τὴν κληρονομικὴ μεταφορὰ τῶν χαρακτηριστικῶν πὺ διαμορφώνουν τὸ πρόσωπό του, ἐπιτελεῖται ἡ γέννηση καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς ψυχῆς του. Μὲ τὴν ψυχὴ του θὰ περάσει ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο περίβλημα στὸ ἔνδυμα τῆς θεότητος, ἀπὸ τὸν χρόνον στὴν αἰωνιότητα, ἀπὸ τὴ φθορὰ στὴν ἀφθαρσία, ἀπὸ τὴ φυσικὴ ὁμοιότητα τῶν γονέων του στὴν πνευματικὴ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ. Μέσα στὸ ἔμβρυο ταπεινὰ εἰκονίζεται ὁ Θεός.

29. "Ὅπως ἡ σωματικὴ ὀλοκλήρωση ἑνὸς ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ μιὰ πολὺμηνη βιολογικὴ προετοιμασία, τὴν κύηση, κατ' ἀνάλογο τρόπο καὶ ἡ διαδικασία ἐκδηλώσεως τῆς ψυχῆς του ἔχει διάρκεια· ἀρχίζει μὲ τὴ σύλληψη γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ στὴ συνέχεια. "Ὅσο προχωρεῖ ἡ διαδικασία βιολογικῆς ὀλοκλήρωσης τοῦ ἀνθρώπου, τόσο αὐξάνει καὶ ὁ βαθμὸς φανέρωσης τῶν λειτουργιῶν τῆς ψυχῆς. Κατὰ τὸν ἅγιον Θεολόγον Γρηγόριον, καθὼς τὸ σῶμα αὐξάνει καὶ τελειοποιεῖται, ὅλο καὶ περισσότερο ξεχύνεται ἡ σοφία, ἡ σύνεση καὶ ἡ

ἀρετὴ τῆς ψυχῆς (Ἔπη Δογματικά, Η΄ Περὶ ψυχῆς, PG 37, 453-454)².

30. Τὸ γεγονός τῆς συναντήσεως τῆς Θεοτόκου μετὰ τὴν Ἑλισάβετ καὶ τὸ σκίρτημα τοῦ ἐμβρύου Προδρομίου (Λουκ. α΄ 41) εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ ἐμβρύου Ἰησοῦ παραπέμπουν ὄχι μόνον στὴ βιολογικὴ κινητικότητα ἀλλὰ καὶ στὴν πνευματικὴ ἔκφραση τῆς ψυχῆς στὸ ἔμβρυο.

31. Ἀνάλογες ἀναφορὲς στὰ κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁμιλοῦν γιὰ σημαντικὰ πνευματικὰ γεγονότα ποὺ συνέβησαν σὲ μεγάλους ἄνδρες (Δαβίδ, Ἡσαΐας, Ἰερεμίας) «ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν», καταδεικνύοντας ἔτσι τὸ ὅτι ἡ ἐμβρυϊκὴ κατάσταση ἀποτελεῖ φάση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς κατὰ τὴν ὁποία ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴ του ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ κλήση του χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς κνοφορίας του· «ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ» (Γαλ. α΄ 15).

Ὁ Θεὸς λοιπὸν καλεῖ, ἀγιάζει, προορίζει, ὀνομάζει προφῆτες καὶ ἀποστόλους ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐμβρυϊκὴ τους ἡλικία.

32. Τὸ γεγονός τῆς συλλήψεως θεωρεῖται μέγα, ἰδιαιτέρως εὐλογημένο καὶ ἱερό. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ἡ

2. «Ὡς δι' ἐνὶ τυτθοῖς

πνεῦμα μέγα στεινόν τε καὶ ἔκτροπον ἴαχεν αὐλοῖς,
καὶ μάλα ἴδριος ἀνδρός, ἐπὴν δ' εἰς χεῖρας ἴκωνται
εὐρύποροι, τημόσδε τελειότερην χέον ἠχὴν,
ὡς ἦγ' ἀδρανέεσιν ἐν ἄψουσιν ἀδρανέουσα,
πηγνυμένοις συνέλαμψε, νόον δέ τε πάντ' ἀνέφηνεν».

Ἐκκλησία ὑπενθυμίζει καὶ ἐορτάζει τὶς συλλήψεις τῶν προσώπων τῆς θείας οικονομίας. Κατ' ἀρχὴν μὲν τὸ ἀπόρητον μυστήριον τῆς συλλήψεως τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, στὶς 25 Μαρτίου, ἔπειτα δὲ τὴ σύλληψη τῆς Θεοτόκου, στὶς 9 Δεκεμβρίου, καὶ τέλος τὴ σύλληψη τοῦ Τιμίου Προδρόμου, στὶς 23 Σεπτεμβρίου.

Η. Ἠθικὰ δικαιώματα τοῦ ἔμβρου

33. Μέσα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἔμβρυο εἶναι ἄνθρωπος καὶ πρόσωπο ἐν ἐξελίξει, ζωὴ ἐξαρτημένη πού προέκυψε ἀπὸ τὴ θέληση τρίτων, ἀνήμερο νὰ συντηρηθεῖ καὶ νὰ ἀμυνθεῖ ἀπὸ μόνο του, προκύπτουν ἀσφαλῶς καὶ τὰ δικαιώματά του.

34. Τὸ πρῶτο εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ἀνθρώπινης ταυτότητος. Τὸ ἔμβρυο ἔχει ἠθικῶς ἀναφαίρετο τὸ δικαίωμα νὰ φανερώσει τὸ ἴδιο τὴν ταυτότητα καὶ νὰ ἀναπτύξει τὴν προσωπικότητά του. Ἀντὶ ἐμεῖς νὰ ἀποφασίζουμε τι εἶναι καὶ ποιὸ εἶναι, πρέπει νὰ τοῦ δώσουμε τὴ δυνατότητα νὰ μᾶς τὸ ἀποκαλύψει τὸ ἴδιο· νὰ ἀποδείξει ὅτι εἶναι ἄνθρωπος καὶ νὰ φανερώσει τὰ φυσικὰ καὶ ψυχικὰ του γνωρίσματα πού τὸ διαφοροποιοῦν καὶ τὸ ξεχωρίζουν ἀπὸ ὅλους τοὺς ὑπόλοιπους ἀνθρώπους. Αὐτὸ τὸ δικαίωμα πρέπει νὰ τὸ προστατεύσει ἢ ἐπιστήμη καὶ ἢ κοινωνία.

35. Τὸ δεύτερο δικαίωμα εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς. Ἡ φυσικὴ πορεία τοῦ ἔμβρου εἶναι αὐτὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Τὸ δικαίωμα νὰ ζήσει πρέπει νὰ τοῦ τὸ ἀναγνωρίσουμε, νὰ τὸ προστατεύσουμε καὶ νὰ τὸ φροντίσουμε. Τὸ ἔμβρυο πρέπει νὰ φθάσει στὴ δική

του κατάσταση αυτόνομης ζωής με τις καλύτερες δυνατές συνθήκες. Ἄλλὰ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπαρξῆς του πρέπει νὰ εἶναι μόνο ἡ ζωὴ καὶ ποτὲ ὁ πειραματισμὸς (πειραματικὰ ἔμβρυα), τὸ περίσσειμα (πλεονάζοντα ἔμβρυα) ἢ ἡ ἀναμονὴ σὲ συνθήκες κατάψυξης (κατεψυγμένα ἔμβρυα). Τὸ γεγονὸς ὅτι γιὰ χιλιάδες ἔμβρυα ὁ ζεστός μητρικὸς χώρος ἀνάπτυξης ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸ παγερὸ περιβάλλον ἑνὸς καταψύκτη καὶ ἡ δυνατότητα τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τοῦ πειραματισμοῦ καὶ τοῦ θανάτου ἀποτελεῖ ὑποβίβασιμὸ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ προσβολὴ τοῦ δικαιώματος στὴ ζωὴ.

36. Τὸ τρίτο δικαίωμα εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς αἰωνιότητος. Τὸ ἔμβρυο ἔχει προοπτικὴ ἀθανασίας, εἶναι προορισμένο ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς συλλήψεώς του νὰ περάσει στὴ ζωὴ τῆς αἰωνιότητος. Αὐτὸ φανερῶνει τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπαναλαμβάνει τὴν εἰκόνα Του ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Θ. Προβλήματα ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης

37. Ἐξ ὅλων αὐτῶν καταφαίνεται ὅτι οἱ σύγχρονες τεχνικὲς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης ἐνέχουν ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ παραμέτρους τέτοιες πού ἐπιβάλλουν στὴν Ἐκκλησίαν μιὰ ἐπιφυλακτικότητα, ἡ ὁποία στηρίζεται στὰ ἑξῆς τέσσερα σημεῖα:

α) Ἡ σύλληψη τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν σύγχρονες τεχνικὲς εἶναι ἀσεξουαλική, μετὰ τὴν ἐννοία ὅτι εἶναι γυμνὴ ἀπὸ τὴν ἱερότητα, ἀσφάλεια καὶ βεβαιότητα τῆς συζυγικῆς συννευρέσεως. Ὁ ἄνθρωπος πλέον δὲν γεννᾶται φυσιολογικά, ἀλλὰ «κατασκευάζεται» τεχνητά.

β) Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἔμβρυα καὶ τὸ σπέρμα, τὰ ὠάρια πολὺ δύσκολα καταφύχονται. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ συνήθεις πρακτικὲς διευκολύνουν τὴ μαζικὴ προκλητὴ ἐξαγωγή ὠαρίων, ἢ γονιμοποίηση τῶν ὁποίων ὀδηγεῖ στὸ πρόβλημα τῶν πλεοναζόντων καὶ κατεψυγμένων ἐμβρύων.

γ) Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γονιμοποίηση γίνεται ἐκτὸς τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ ἀπουσία τῶν γονέων δημιουργεῖ ἀπεριορίστες ἐπιλογές μὴ φυσικῶν καὶ ἠθικῶς ὑποπτῶν γονιμοποιήσεων μὲ ὅσα αὐτὲς συναφῆ προβλήματα συνεπάγονται.

δ) Ἡ ἐξωσωματικὴ γονιμοποίηση δίνει τεράστιες δυνατότητες προεμφυτευτικῆς γενετικῆς ἐπεξεργασίας καὶ παρεμβάσεως μὲ ἀνυπολόγιστες συνέπειες.

38. Ἡ ἀσεξουαλικὴ σύλληψη ἀπογυμνώνει τὴ στιγμὴ τῆς ψυχοσωματικῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἔντονης συζυγικῆς ἀγάπης καὶ ὁλοκληρωτικῆς ψυχοσωματικῆς ἐνώσεώς τους. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ὀρίζει ὁ κάθε ἄνθρωπος νὰ γεννᾶται ἀπὸ ἔκρηξη ἀγάπης καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ μηχανικὴ ἔνωση γενετικῶν κυττάρων (γαμετῶν). Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει «τὸ εἶναι δεδανεισμένον» δὲν ἐναρμονίζεται μὲ τὴν ἀπαίτησή του νὰ προσδιορίζει ὁ ἴδιος τὸν τρόπο τῆς ἀρχῆς τοῦ εἶναι του· νὰ ἀποσπᾷ τὴ δημιουργία τῆς ὑπάρξεώς του ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ σχέση τῶν γονέων καὶ νὰ τὴ μεθοδεύει σὲ ἰατρικὰ ἐργαστήρια μὲ προσωπικὲς προτιμήσεις καὶ ἐπιλογές.

39. Ἡ ἀμεση συνέπεια τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης εἶναι ἡ δημιουργία «πλεοναζόντων ἐμβρύων». Ἡ ἔκκλησία ἀρνεῖται τὸν ὄρο αὐτό, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ὅτι ὑπάρχουν περισσευούμενοι ἄνθρωποι, τὴν

τύχη τῶν ὁποίων μάλιστα καθορίζουν κάποιοι τρίτοι. Ὁ κάθε ἄνθρωπος –καὶ συνεπῶς τὸ κάθε ἔμβρυο– ἔχει τὴ μοναδικότητα τοῦ προσώπου, τὴν ἱερότητα τῆς ἀνεπανάληπτης εἰκόνας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς κοινωνίας τῶν ὑπολοίπων μαζί του.

40. Τὰ ἀτυχῶς ἀποκαλούμενα «πλεονάζοντα ἔμβρυα» διατηροῦνται ἐν καταψύξει εἴτε πρὸς μελλοντικὴ χρῆση ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς γονεῖς, εἴτε πρὸς δανεισμό σὲ ἄλλους «γονεῖς», εἴτε γιὰ ἐπιτέλεση ἐπ' αὐτῶν πειραμάτων εἴτε γιὰ νὰ ἀποτελέσουν ἐργαστήρια ὀργανογενέσεως γιὰ τὴν κάλυψη μεταμοσχευτικῶν ἀναγκῶν εἴτε τέλος γιὰ νὰ καταστραφοῦν. Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βέβαια ἢ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ ἐπευλογήσει. Ἐπίσης ἔμβρυα αὐτονομημένα ἀπὸ τὴ διαδικασία τῆς κυοφορίας παραμένουν γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη ἀνθρωπολογία καὶ θεολογία ἀδικαιολόγητα. Κάθε ἔμβρυο ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ποὺ πρέπει νὰ τῆς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία τῆς πρὸς Αὐτὸν ὁμοιώσεως.

41. Ἡ κατάψυξη τῶν ἐμβρύων ὁμῶς συνδυάζεται καὶ μὲ ἄλλα ἀξεπέραστα προβλήματα. Γιὰ παράδειγμα, πόσο χρόνο εἶναι θεμιτὸ νὰ διατηροῦνται ἔμβρυα στὴν κατάψυξη καὶ τί θὰ γίνεи στὴν περίπτωση ποὺ λόγῳ διαζυγίου ἢ θανάτου ἢ κάποιας ἄλλης αἰτίας οἱ γονεῖς δὲν τὰ ἀναζητήσουν; Εἶναι καλύτερο αὐτὰ νὰ καταστραφοῦν ἢ νὰ δωρηθοῦν σὲ κάποιο ἄλλο ζευγάρι; καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ἀρμόδιος νὰ διαλέξει ἀνάμεσα σὲ δυὸ κακὰ τὸ μὴ χειρόν;

42. Ἡ ἐξωσωματικὴ γονιμοποίηση παρέχει καινοφανεῖς δυνατότητες μὲ ἀπροσδιόριστες ἠθικὲς καὶ κοινωνικὲς συνέπειες. Ἔτσι γιὰ πρώτη φορὰ ἐμφανίζονται στὸ προσκήνιο οἱ ιδέες τῆς δωρεᾶς σπέρματος

και ωαριου, ὅπως ἐπίσης και ἡ προσφυγή στίς ἀναπαρωγωγικές δυνατότητες τρίτης γυναίκας ὡς πρακτικῶς ἐφικτές. Κάτι τέτοιο μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὸ φαινόμενο ἐξασθένησης ἢ και ἀμφισβήτησης τῆς σχέσης γονέως-παιδιοῦ ἢ μὴ ἰσοδύναμης σχέσης τῶν δύο γονέων μὲ τὸ παιδί –ἀφοῦ ὁ ἕνας ἐκ τῶν γονέων εἶναι φυσικὸς γονέας και ὁ ἄλλος ἐπέχει θέσιν πατριοῦ ἢ μητριᾶς– ἢ παρεμβολῆς τῆς φέρουσας μητέρας³ στὴν ἱερὴ σχέση τῶν γενετικῶν γονέων μὲ τὸ παιδί, στὴ δημιουργία ἀδελφῶν ἀγνώστων μεταξὺ τους, στὸν κίνδυνο ἀγνώστων αἰμομεικτικῶν σχέσεων κ.ἄ. Κάθε μορφή ἐτερόλογης γονιμοποίησης⁴ στὴν οὐσία προκαλεῖ ὑποβιβασμὸ τῆς ἐννοίας τῆς μητρότητος και τῆς πατρότητος και, ἐπειδὴ παρεμβάλλει τρίτο πρόσωπο στὴν ἱερὴ διαδικασία τῆς ἀνθρώπινης ἀναπαραγωγῆς –και συνεπῶς τοῦ μυστηριοῦ τοῦ γάμου– ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἐπρεπε νὰ τὴν υἰοθετήσει.

43. Στὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία μόνο ὁ ἕνας ἐκ τῶν συζύγων συμβάλλει βιολογικὰ στὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ, ἡ περίπτωση ὁμοιάζει μὲ αὐτὴ τῆς υἰοθεσίας, ἀλλὰ διαφέρει κατὰ τὸ ὅτι ὁ ἕνας ἐκ τῶν γονέων εἶναι φυσικὸς γονέας και ὁ ἄλλος ἐπέχει θέσιν πατριοῦ ἢ μητριᾶς. Ἀντίθετα, ἡ περίπτωση δανεισμοῦ ἐμβryo φαίνεται νὰ ὁμοιάζει μὲ αὐτὴ τῆς κλασικῆς υἰοθεσίας.

44. Στίς περιπτώσεις πὸν γιὰ αὔξηση τῶν πιθανοτήτων ἐπιτυχίας ἐπιτελεῖται μεταφορὰ περισσότερων

3. Φέρουσα μητέρα: Ἡ γυναίκα ἡ ὁποία κυοφορεῖ τὸ ἐμβryo ὅταν ἡ γενετικὴ μητέρα ἔχει πρόβλημα κυοφορίας.

4. Ἐτερόλογη γονιμοποίηση: Ἡ γονιμοποίηση ἡ ὁποία ἐπιτελεῖται μὲ δανεισμὸ σπέρματος, ὡαριου ἢ και ἐμβryo.

έμβρύων συχνά εμφανίζεται τὸ ἐνδεχόμενο πολλαπλῆς κύησης. Ἡ προτεινόμενη στὶς περιπτώσεις αὐτές «ἐπιλεκτικὴ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐμβρύων» πρὸς ἐπιτυχία τῆς κυοφορίας στὴν οὐσία ἀποτελεῖ καταστροφή ζώντων ἐμβρύων ποὺ μὲ κανένα τρόπο ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδεχθεῖ.

45. Ἡ ἑτερόλογη γονιμοποίηση ἐνίστε παραλληλίζεται μὲ τὴ μοιχεία, διαφέρει ὅμως ἀπὸ αὐτὴ κατὰ τὸ ὅτι δὲν προϋποθέτει ἐξωσυζυγικὴ ἐρωτικὴ σχέση, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴν κύρια αἰτία τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς μοιχείας ὡς ἁμαρτίας καὶ ἠθικῆς ἐκτροπῆς. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε νὰ διατηρήσει μὲν τὶς ἐπιφυλάξεις της ὡς πρὸς τὴν ἑτερόλογη γονιμοποίηση, νὰ ἀποφύγει ὅμως τὴν ἐπιτίμησή της ὡς μοιχείας.

46. Ἡ δυνατότητα κυοφορίας ἀπὸ φέρουσα ἢ ὑποκατάστατη μητέρα⁵ μπορεῖ μὲν νὰ ἔχει τὴ θετικὴ της πλευρὰ κατὰ τὸ ὅτι ἐξυτηρεῖται ἔτσι ἐν ἀγάπῃ ἢ κυοφορία, ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀναπτυσσόμενος σύνδεσμος μὲ τὸ ἔμβρυο κατὰ τὴν κύηση εἶναι οὐσιαστικὸ καὶ ἀναπόσπαστο μέρος ὄχι μόνο τῆς μητρότητος ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμβρυϊκῆς ἀνάπτυξης, ἢ μὲν συνέχιση τῆς σχέσεως φέρουσας μητέρας-παιδιοῦ ἀδικεῖ τοὺς γενετικὸν γονεῖς, ἢ δὲ διακοπὴ τῆς ἀδικεῖ καὶ τὴ φέρουσα μητέρα, πρὸ πάντων δὲ ἀδικεῖ τὸ παιδί. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, κυ-

5. Ὑποκατάστατη ἢ φέρουσα μητέρα: Ἡ γυναίκα ἢ ὁποία κυοφορεῖ τὸ ἔμβρυο ὅταν ἡ μητέρα ἔχει πρόβλημα κυοφορίας. Στὴν περίπτωσι ποὺ τὸ ὄαριο προέρχεται ἀπὸ τὴ μητέρα ἀναφερόμαστε σὲ «φέρουσα μητέρα». Ἄν μαζὶ μὲ τὴ μήτρα της δανεῖζει καὶ τὸ ὄαριο ὀμιλοῦμε γιὰ «ὑποκατάστατη μητέρα».

ρίως όμως έπειδή έτσι διασαλεύεται ή οίκογενειακή συνοχή, ή Έκκλησία δυσκολεύεται να έπευλογήσει μιὰ τέτοια έκτροπή από τή φυσιολογική οδό.

47. Η έξωσωματική γονιμοποίηση δίνει τή δυνατότητα τεκνοποίησης και στίς άγαμες μητέρες. Το γεγονός όμως αυτό πρέπει να απορριφθεί διότι άφ' ένός μèn έξυπνοοεί γέννηση έκτός γάμου, άφ' έτέρου δέ άδικεί το παιδι κατά το ότι προγραμματίζει τή δίχως πατέρα ανάπτυξή του.

Στήν ίδια κατηγορία και λογική θα μπορούσε κανείς να εντάξει και τίς περιπτώσεις γονιμοποίησης με σπέρμα άποθανόντος συζύγου ή κνοφορίας κατεψυγμένου έμβρύου μετά τον θάνατο του συζύγου.

48. Άνάλογα ισχύουν και για τήν τεκνοποίηση υπερέλικων μητέρων. Οί συλλήψεις τέτοιου τύπου έπικεντρώνονται στή φίλαυτη έπιθυμία τής μητέρας να άποκτήσει παιδι, οί προϋποθέσεις συμπαραστάσεως στήν ανάπτυξη του όποιου από τήν ίδια τή φύση είναι περιορισμένες. Το παιδι αυτό θα προσφέρει μèn τή χαρά τής γεννήσεώς του στους γονείς του, το ίδιο όμως θα έχει πολυ περιορισμένες πιθανότητες να άπολαύσει τή φυσική παρουσία και καμμία τή νεανική άκμή των γονέων του. Οί ίδιοι οί φυσικοί νόμοι προσδιορίζουν τίς παραμέτρους ανάπτυξης ένός ανθρώπου. Η τεκνοποίηση υπερέλικων μητέρων άποτελεί έγωιστικό μυωπικό θέλημα και άδικεί το νεογέννητο παιδι.

49. Η παρεμβατική γονιμοποίηση δίνει δυνατότητα τεκνοποίησης και σε ζεύγη όμοφυλοφίλων. Η Έκκλησία θα πρέπει με κάθε τρόπο να άντιταχθεί σε κάτι τέτοιο, διότι άποτελεί όχι άπλως φυσική άνωμαλία αλλά ήθικη διαστροφή με βέβαιες καταστροφικές ψυχολο-

γικές συνέπειες στο παιδί και άνυπολόγιστες στην κοινωνία.

50. Μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης συνδέεται καὶ ὁ προεμφυτευτικὸς ἔλεγχος. Ὅταν ὁ προεμφυτευτικὸς ἔλεγχος συνεπάγεται θεραπευτικὴ ἢ προληπτικὴ ἐπέμβαση καὶ στὴ συνέχεια ἐμφύτευση, εἶναι συμβατὸς μὲ τὴν κλασικὴ ἰατρικὴ ἀντίληψη. Οἱ περιπτώσεις ὅμως αὐτὲς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἐλάχιστες, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν εἶναι ἄμοιρες ὄλων τῶν ὑπόλοιπων συνεπειῶν τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης. Μάλιστα ὅταν οἱ ἐξετάσεις εἶναι θετικές –δηλαδὴ διαγνωσθεῖ γενετικὴ πάθηση– σχεδὸν πάντοτε ὁδηγεῖ σὲ διακοπὴ τῆς κηύσεως.

Ἐπὶ πλέον ὁ ἔλεγχος αὐτὸς θὰ μποροῦσε νὰ ὁδηγήσει σὲ κάποια ἐπιλογή χαρακτηριστικῶν (φύλου, χρώματος κόμης ἢ ὀφθαλμῶν κ.λπ.) ἢ ἀκόμη καὶ σὲ καταστροφή ἐμβρύων μὲ ἀνεπιθύμητα χαρακτηριστικὰ καὶ συνεπῶς νὰ ὑπηρετήσῃ μιὰ εὐγονικὴ ἀντίληψη ζωῆς.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοῦς, ἐνῶ ὁ προεμφυτευτικὸς ἔλεγχος ἀποτελεῖ σύγχρονη διαγνωστικὴ μέθοδος ποὺ ὑπόσχεται πολλὰ, ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ διατηρήσῃ τὶς σαφεῖς ἐπιφυλάξεις τῆς.

51. Ἡ κλωνοποιητικὴ ἀναπαραγωγὴ καταργεῖ τὴ φυσιολογικὴ διαδικασία τῆς σύλληψης, στὴν οὐσία ὑποβιβάζει τὸ ἀνδρικό φύλο –ἀφοῦ καταργεῖ τὴ συμμετοχὴ καὶ τὸν ρόλο του στὴν ἀναπαραγωγὴ– τραυματίζει τὴ συμμετοχὴ τῆς μητέρας –ἀφοῦ δὲν συνεισφέρει τὸ γενετικὸ ὕλικό τῆς– διαταράσσει τὴν ἰσορροπία τῶν φύλων, ὑπὸ προϋποθέσεις προσβάλλει τὴν ἰερότητα τοῦ προσώπου καὶ ἀποτελεῖ περισσότερο ὕβριον παρὰ ἐπίτευγμα.

52. Ἡ μικρογονιμοποίηση ἀποτελεῖ μὲν μέθοδο πού βελτιώνει τὰ ἀποτελέσματα τῆς τεχνητῆς παρέμβασης στὴν ἀναπαραγωγή, ἀλλὰ περιορίζει ἔτι περισσότερο τὸν ρόλο τῆς φυσιολογικῆς ἐπιλογῆς – πού πολλές φορές μάλιστα λειτουργεῖ προστατευτικά– ἀφοῦ ἡ γονιμοποίηση τοῦ ὠαρίου δὲν γίνεται μέσα σὲ περιβάλλον σπέρματος μὲ πολλά σπερματοζώαρια, ἀλλὰ μὲ ἓνα προεπιλεγμένο σπερματοζώαριο.

Τὸ γεγονός ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδυνατοῦμε νὰ διαγνώσουμε ἐκ τῶν προτέρων τυχὸν γενετικὲς ἀνωμαλίες στὰ σπερματοζώαρια – ἡ ἐπιλογή τῶν ὁποίων γίνεται μὲ βιολογικὰ μόνο κριτήρια– ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑποκατάσταση τῆς φύσεως στὴν εὐθύνη δημιουργίας γενετικῶς παθολογικῶν ἐμβρύων, πράγμα πού ἀποτελεῖ ἓναν ἐπὶ πλέον λόγο ἠθικῆς ἐπιφυλακτικότητος στὴ μικρογονιμοποίηση.

53. Ὅλες αὐτὲς οἱ πρακτικὲς, ἂν δὲν εἶναι πάντοτε σαφῶς εὐγονικὲς στὴν ἔκφρασή τους, εἶναι εὐγονικὲς στὴν ἀντίληψή τους. Δὲν καταφέρνουν νὰ ἀποτρέψουν τὴν ἐμφάνιση τῆς ἀναπηρίας, ἀλλὰ συνήθως ἐξαφανίζουν τὸν ἀνάπηρο. Ὅσο δὲν ξεχωρίζει ἡ πάθηση ἀπὸ τὸν πάσχοντα, ὁ μόνος τρόπος ἀντιμετώπισής της φαίνεται νὰ εἶναι ὁ θάνατος τοῦ πάσχοντος στὴν πιὸ ἀδύναμη, ἰερὴ καὶ εὐαίσθητη φάση καὶ ἔκφραση τῆς ζωῆς του. Ἡ καταστροφή τοῦ παθολογικοῦ ἐμβρύου ἐμφανίζεται ὡς ἡ προτεινόμενη «θεραπεία».

54. Ἡ ἐξαγωγή τῆς συνένωσης τῶν γαμετῶν⁶, δηλαδὴ τῆς σύλληψης, ἔξω ἀπὸ τὸ μητρικὸ σῶμα, ἀνοίγει

6. Γαμέτες: Τὰ γενετικὰ κύτταρα, τὸ σπερματοζώαριο γιὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ὠάριο γιὰ τὴ γυναίκα.

τεράστιες δυνατότητες γενετικῶν παρεμβάσεων πὸν μποροῦν νὰ ἀλλοιώσουν ἀνεπανόρθωτα τὸ ἀνθρώπινο εἶδος καὶ σὲ βιολογικὴ βάση καὶ σὲ κοινωνικὴ ἔκφραση καὶ οἱ ὅποῖες εἶναι σὲ ἐπικίνδυνο βαθμὸ ἀνεξέλεγκτες. Ὁ συνδυασμὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀδυναμίας ἐπιβολῆς μηχανισμῶν ἐλέγχου ἀφ' ἑτέρου δὲ μεγάλων δυνατοτήτων γενετικῆς παρέμβασης μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ καταστροφικὸς.

I. Ὁ ρόλος τῆς τεχνολογίας

55. Χωρὶς ἀμφιβολία, ἡ σύγχρονη τεχνολογία ἔχει συμβάλει ἀνυπολόγιστα στὴν ἔρευνα τῆς ὑγείας καὶ ὑπόσχεται ἀκόμη περισσότερα. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη εὐλογία τοῦ Θεοῦ στὴν ἐποχὴ μας. Παρὰ ταῦτα, ἡ ἀλόγιστη χρῆση τῆς ἀπειλεῖ μὲ ἀποϊεροποίηση τὸν ἄνθρωπο καὶ ἐγκυμονεῖ τὸν κίνδυνο τῆς θεωρήσεώς του ὡς μηχανῆς μὲ ἀνταλλακτικὰ καὶ ἐξαρτήματα.

56. Ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν προσέξει, δὲν κατευθύνει μόνον ἀλλὰ καὶ κατευθύνεται ἀπὸ τὴν τεχνολογία. Γοητεύεται ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματά της καὶ ὑποδουλώνεται σ' αὐτά. Ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ πρόοδο, πὸν ἀποβλέπει στὴν ἐπέκταση τῆς κυριαρχίας του στὴ φύση, μπορεῖ νὰ ἀφανίσει τὴ δική του ἐλευθερία.

57. Στὸ μέτρο πὸν ἡ χρῆση τῆς τεχνολογίας καὶ ἀνθρώπινης παρέμβασης ὄχι μόνον δὲν παραβιάζει τὴν ἱερότητα τοῦ γεγονότος τῆς ἀνθρώπινης γονιμοποίησης, ἀλλ' ἀπεναντίας τὴν ὑποβοηθεῖ, εἶναι ὄχι μόνον ἐπιτρεπτὴ ἀλλὰ θεάρεστη καὶ ἐπιθυμητή. Ὅταν ὁμως

ἐπιβάλλει παρὰ φύσιν ἐπιλογές, διασαλεύει τὴν οἰκογενειακὴ τάξιν καὶ συνοχήν, διαταράσσει τὴ συνεργασία πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ νόμου καὶ ὑποκαθιστᾷ τὸν Θεό, ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος δὲν ἀποτελεῖ ἐπιτυχία. Ἐπιτυχία δὲν εἶναι μόνον ἡ ἰδιοφυῆς ἀνακάλυψη μιᾶς νέας ἐπαναστατικῆς τεχνικῆς, μέσα στὰ τεράστια πραγματικὰ ὄρια τῆς γενετικῆς μηχανικῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ ἀντιμετώπιση τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων (γενετικῶν, ψυχολογικῶν, κοινωνικῶν, ἠθικῶν, οἰκονομικῶν, νομικῶν κ.λπ.) ποὺ προκαλεῖ μιὰ ἀλόγιστη ἐφαρμογὴ, ἰδιαίτερα στὸν χῶρο τῆς παρεμβατικῆς γονιμοποίησης.

58. Ἡ Ἐκκλησία δὲν φοβᾶται τὴν ἀλλαγὴ οὔτε ἀντιστέκεται στὸ καινούργιο καὶ τὴν ἀνακάλυψη, ἀλλὰ ἀρνεῖται μὲ κάθε τρόπο ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀσέβεια ἐπὶ τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴ βεβήλωση τοῦ ἱεροῦ τῆς οἰκογένειας. Ἡ γονιμοποίηση ἀποτελεῖ τὸ ἱερὸ βῆμα τῆς ζωῆς, ἡ εἴσοδος στὸ ὁποῖο ἀπαιτεῖ σεβασμὸ καὶ φόβο Θεοῦ.

ΙΑ. Οἰκονομικὰ συμφέροντα, ψυχολογικὲς συνέπειες

59. Οἱ νέες τεχνικὲς ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς συχνὰ νοθεύουν τὴν ἀγνὴ ἐπιθυμία τῶν γονέων νὰ ἀποκτήσουν τέκνα μὲ ἀνεξέλεγκτα οἰκονομικὰ συμφέροντα ἰατρῶν, κλινικῶν καὶ ἑταιρειῶν (π.χ. τὸ ὑψηλὸ κόστος τῶν γοναδοτροπινῶν⁷ ἐνδεχομένως νὰ ἀποτελεῖ

7. Γοναδοτροπίνες: Οἱ ὁρμόνες ποὺ χορηγοῦνται γιὰ τὴν πρόκληση τῆς ὠοθυλακιορρηξίας.

ένα βασικό λόγο για τὸν ὅποιο ἀντὶ νὰ γίνεταὶ συλλογὴ ὠαρίου κατὰ τὸν φυσικὸ κύκλο προτιμᾶται ἢ προκλητὴ ὠορρηξία μὲ τὴ χορήγησιν ὁρμονῶν). Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, καλὸ θὰ ἦταν ἢ προσφυγὴ στὶς τεχνικὲς αὐτὲς νὰ μὴ γίνεταὶ βεβιασμένα ἢ ὑπὸ τὴν ἐπήρεια ψυχολογικῶν πιέσεων προερχομένων ἀπὸ πρόσωπα ποὺ πιθανὸν νὰ ἔχουν ἀνάλογα συμφέροντα.

60. Ἐκτὸς τούτου, ἡ μετάβασις ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς δωρεᾶς στὴν πρακτικὴ τῆς ἀγοραπωλησίας, ποὺ εἶναι πλέον τόσο εὐκόλη καὶ οὐσιαστικὰ ἀνεξέλεγκτη, κυφορεῖ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκφυλισμοῦ τῆς ἱερότητος τῆς ἀναπαραγωγῆς σὲ πράξιν οἰκονομικῆς συναλλαγῆς καὶ τῆς ἀγάπης σὲ συμβόλαιον.

61. Οἱ μέθοδοι ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς ἐφαρμόσθησαν χωρὶς φυσικὰ νὰ μπορέσουμε ἐκ τῶν προτέρων νὰ γνωρίζουμε τὰ τυχόν ψυχολογικὰ προβλήματα τῶν ἔτσι συλλαμβανόμενων ἐμβρύων. Ἐλαβαν ὑπ' ὄψιν τὴν ψυχολογικὴ ἀπαίτησις καὶ ἀνάγκη τῶν γονέων καὶ ὄχι τὸν ἐνδεχομένως ἀρνητικὸ ἀπόηχον τὸν ψυχισμὸ τῶν τέκνων. Κάτι τέτοιο ἀποτελεῖ ὑποβιβασμὸ τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς τοῦ ἐμβρύου. Τὰ ὀρφανά, τὰ παιδιὰ ποὺ υἰοθετοῦνται, τὰ τέκνα διαζευγμένων γονέων συνήθως ἐμφανίζουν προβλήματα προσαρμογῆς καὶ ψυχολογικῆς ἰσορροπίας καὶ ἁρμονίας. Ἡ πιθανότητα οἱ ποικίλες ἐφαρμογὲς τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης, κυρίως ὅταν περιλαμβάνουν παραμέτρους ἑτερόλογης διαδικασίας ἢ δανεισμοῦ, νὰ δημιουργοῦν ἀνθρώπους μὲ συγγενεῖς ἢ ἐγγενεῖς ψυχικὲς ἀστάθειες καὶ παθήσεις ἀποτελεῖ ἄλλον ἓνα δυσμενῆ παράγοντα στὴν ἀνεπιφύλακτῃ ἀποδοχῇ τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης.

62. Ένα συναφές ερώτημα είναι το τί ψυχολογική επίδραση μπορεί να έχει το γεγονός ότι, με την πρόοδο της γενετικής τεχνολογίας, τα παιδιά θα μπορούν πλέον να γνωρίζουν τη μέθοδο της σύλληψής τους ή και το εάν προέρχονται από δωρεά σπέρματος ή ωαρίου. Το ένδεχόμενο ένα τέτοιο παιδί να αντιμετωπίσει σοβαρή κρίση ταυτοποίησης και εν συνεχεία κοινωνικοποίησης είναι ιδιαίτερα σοβαρό, κυρίως στις περιπτώσεις που πληροφορείται ότι δεν είναι φορέας των γενετικών χαρακτηριστικών των γονέων του και αγνοεί τους γενετικούς γονείς του ή αντιλαμβάνεται ότι ο βαθμός συγγένειας με τους δύο γονείς του είναι διαφορετικός ή ότι έχει δύο ή και τρεις ένδεχόμενως μητέρες κ.ο.κ. Τα προβλήματα αυτής της μορφής αποκτούν ιδιαίτερη ένταση στην περίπτωση που έχει επέλθει ρήξη στην ενότητα της οικογένειας και υφίστανται νομικές εκκρεμότητες.

63. Αντίστοιχα προβλήματα ψυχολογικού χαρακτήρος μπορούν να εμφανισθούν και στους γονείς, ιδίως στις περιπτώσεις έτερόλογων γονιμοποιήσεων, αμφισβητούμενων συγγενικών δικαιωμάτων και σχέσεων ή άποτυχίας των μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και απότομης απόσβεσης των κορυφούμενων ελπίδων και προσδοκιών τους.

ΙΒ. Νομικό πλαίσιο

64. Γενικά, η σύγχρονη νομική αντίληψη επιδιώκει να έναρμονίσει εξισορροπητικά τις κοινές παραδεδομένες αρχές σε μία χώρα με τα άτομικά ανθρώπινα δικαιώματα. Πρόσφατα ψηφίσθηκε στην πατρίδα μας

ένας νόμος (Ν. 3089/2002) για την «ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» και δεύτερος, ό οποίος ρυθμίζει πρακτικές λεπτομέρειες (λειτουργία Κέντρων Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής, Τράπεζες γαμετών και έμβρύων κ.λπ.). Το πνεύμα του πρώτου νόμου –πou στην ουσία δεσμεύει και τον επόμενο– όμολογείται από τους έμπνευστές του ως το πλέον «προοδευτικό» στην Εύρώπη. Ο νόμος αποφεύγει συστηματικά και πείσμονα να όνομάσει το έμβρυο με το όνομά του (προτιμώνται όροι όπως «γεννητικό υλικό» και «γονιμοποιημένο ώαριο» που προφανώς είναι άσαφείς, άνακριβείς, άσεβείς και έσφαλμένοι), δέν κάνει αναφορά στα δικαιώματα και το συμφέρον του παιδιοϋ, δέχεται την έτερόλογη γονιμοποίηση στις ποικίλες μορφές της, υίοθετεί την τεκνοποίηση άγαμων γυναικών και μόνιμων συντρόφων, και αυτή με σπέρμα άποθανόντος συζύγου, εισάγει την πρακτική της παρένθετης μητρότητας, έπιτρέπει τον πειραματισμό έπι των έμβρύων και, παρά τις δημόσια έκπεφρασμένες έπιφυλάξεις και αντίρρήσεις της Έκκλησίας, στην ουσία υποβαθμίζει τον θεσμό του γάμου, άποδυναμώνει τους οικογενειακούς δεσμούς και άλλοιώνει τον χαρακτήρα της οικογενειακής ήθικης.

65. Έπειδή στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή ή κύρια πηγή συγκρούσεως συμφερόντων βρίσκεται μεταξϋ γονέων και έμβρύων, τὰ δέ έμβρυα άδυνατοϋν να υποστηρίξουν τὰ δικαιώματά τους ή να εκφράσουν τή βούλησή τους, ή πιθανότητα νομιμοποιήσεως άδικιών είναι τέτοια ώστε έπιβάλλει στην Έκκλησία συγκράτηση και έπιφυλακτικότητα.

66. Παράλληλα, ή άδυναμία να προβλεφθει έπακριβώς νομικά τὸ κληρονομικό status και ή βιολογική

προοπτική τῶν ἐμβρύων σὲ περίπτωση θανάτου τῶν γονέων πρὸ τῆς ἐμφυτεύσεως ἢ ἡ δυσκολία προσδιορισμοῦ ἀρμοδιότητος καὶ δικαιωμάτων ἐπὶ κατεψυγμένων ἐμβρύων σὲ περίπτωση διαζυγίου ἀποτελοῦν ἓνα δείκτη τῆς περιπλοκότητος καὶ τῆς δυσκολίας τῶν προκλήτων προβλημάτων, τὰ ὅποια τελικὰ αἴρονται μόνο μὲ τὴν καταστροφή τῶν ἐμβρύων, πράγμα πὸ φυσικὰ εἶναι ἀπαράδεκτο.

67. Εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητη ἡ θέσπιση ἑνὸς συγκεκριμένου νομοθετικοῦ πλαισίου πὸ νὰ διευκολύνει καὶ προστατεύει τὴν ἐφαρμογὴ βασικῶν μορφῶν παρεμβατικῆς γονιμοποίησης μὲ βάση ὅμως τὶς ἀρχές τῆς βιοηθικῆς καὶ δεοντολογίας. Στὸ θέμα αὐτὸ ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καιρῖος καὶ οὐσιαστικός. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει τὸ ἤδη ἐπεξεργασμένο κείμενο συγκεκριμένων νομοθετικῶν ρυθμίσεων καὶ προτάσεων τῆς σὲ κάθε εὐκαιρία νὰ τὸ προβάλλει, δεδομένου μάλιστα ὅτι οἱ προτάσεις τῆς δὲν ἀποτελοῦν θεωρητικὸ καὶ ἐξωπραγματικὸ λόγο, ἀλλὰ σχεδὸν ὅλες μερικῶς ἢ καὶ καθ' ὅλοκληρίαν ἐφαρμόζονται στὶς περισσότερες χώρες τῆς Εὐρώπης.

III. Πνευματικὴ θεώρηση

68. Ἡ Ἐκκλησία δέχεται καὶ τὸν πόνο καὶ τὴν ἀσθένεια καὶ τὴν ἀναπηρία, μέσα στὸ πλαίσιο τῆς πώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ταυτόχρονα ὅμως σέβεται καὶ τὴν ἰατρική. Ἐνῶ ἐπευλογεῖ κάθε ἠθικῶς ἀποδεκτὴ ἀνθρώπινη ἰατρικὴ προσπάθεια γιὰ ἀποκατάστασή τους, τὴν τελικὴ ἔκβαση σὲ κάθε μία περίπτωση τὴν ἐμπιστεύεται στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ κάθε πρόσωπο ξεχωριστά. Ἡ ἐπιτομὴ τοῦ φρονήματός της ἐπὶ τοῦ θέματος

βρίσκεται στο 38ο κεφάλαιο του βιβλίου Σοφία Σειράχ: «*Τέκνον ἐν ἀρρωσθήματί σου μὴ παρὰβλεπε (τοὺς ἰατροὺς καὶ τὰ φάρμακα), ἀλλ' εὗξαι Κυρίῳ καὶ αὐτὸς ἰάσεται σε*» (στ. 9). Ὅλα τὰ ἀντιμετωπίζει μὲ ὑπομονή, ταπεινωση καὶ πίστη. Τὶς δοκιμασίες δὲν τὶς ἀποσυνδέει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὶς βλέπει ὡς ἀφορμὲς σωτηρίας, ὡς εὐκαιρίες ἐξαγιασμοῦ.

69. Ἡ Ἐκκλησία τὰ θέματα τῆς βιοθητικῆς, καὶ συνεπῶς καὶ τῆς ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς, δὲν τὰ κλείνει μὲ συγκεκριμένους ἀφορισμούς, ἀλλὰ στὴν οὐσία τὰ ἀφήνει ἀνοιχτά, δίνοντας ὅμως παράλληλα τὴν κατεύθυνση καὶ περιγράφοντας τὸ ἦθος προσέγγισής τους. Αὐτὸ ποὺ προσφέρει δὲν εἶναι ὁ γενικευμένος προσδιορισμὸς τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἡ δυνατότητα ὁ καθένας μας νὰ τὸ ἀναγνωρίσει ὁ ἴδιος στὴ ζωὴ του.

70. Ἐπίσης, τὴ γέννηση τοῦ κάθε ἀνθρώπου τὴ βλέπει ἐνταγμένη μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ μυστήριο τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς τὸ ἀντιλαμβάνεται νὰ ἐπιτελεῖται μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα μιᾶς μονογαμικῆς, ἑτεροφυλικῆς, εὐλογημένης ἀπὸ τὸ μυστήριο τοῦ γάμου συνεύρεσης, μιᾶς ἔνωσης «*εἰς σάρκα μίαν*» (Ἐφεσ. ε' 31). Σύλληψη ποὺ ἐπιτελεῖται σὲ ἐργαστήριο ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ μὲ διεργασία διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ συζυγικὴ συνουσία ὅπωςδήποτε χάνει ἀπὸ τὸ μυστηριακὸ τῆς ἔνδυμα.

ΙΑ. Ἡ ἀντιπρόταση τῆς Ἐκκλησίας

71. Ἡ καταξίωση τοῦ ἀνθρώπου δὲν πραγματοποιεῖται μόνο μὲ τὴν τεκνογονία ἀλλὰ καὶ χωρὶς αὐτή. Ἡ

Ἐκκλησία εὐλογεῖ τὴν τεκνοποίηση, ταυτόχρονα ὁμως βλέπει καὶ τὸν γάμο δίχως παιδιὰ ὡς πλήρη. Ἡ βιολογικὴ στειρότητα μπορεῖ νὰ καταστῆ ἀφορμὴ πλούσιας πνευματικῆς γονιμότητος γιὰ τοὺς συζύγους, ἂν μὲ ταπείνωση δεχθοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ στὴ ζωὴ τους. Ἀντίθετα, ὅταν ἡ ἐπιθυμία ἀπόκτησης παιδιῶν γίνεται ἀνυποχώρητο θέλημα, φανερῶνει πνευματικὴ ἀνωριμότητα.

72. Ἐπὶ πλέον, ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε νὰ ἀσκήσει τὴν ἐπιρροή της ὥστε καὶ οἱ ἐσφαλμένες κοινωνικὲς ἀντιλήψεις περὶ τῆς στειρότητος νὰ ἐξαλειφθοῦν καὶ οἱ ἀδιάκριτες πιέσεις τοῦ περιβάλλοντος πρὸς τὰ ὑπογόνιμα ζευγάρια κατὰ τὸ δυνατόν νὰ περιορισθοῦν, κυρίως ὁμως οἱ ἴδιοι οἱ σύζυγοι πού ἀντιμετωπίζουν τὸ πρόβλημα νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι μιὰ ἀνεπάρκεια σὲ ἓναν τομέα τῆς ζωῆς – ὅσο ζωτικὸς κι ἂν εἶναι αὐτός – συνήθως συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα πλῆθος δυνατοτήτων σὲ ἄλλους πού περιμένουν τὴν ἐκπλήρωσή τους. Ἡ εὐτυχία καὶ ὁ προορισμὸς μας δὲν ἐκπληρώνονται μὲ τὸν βιασμὸ τῆς φύσης ἢ τὴν ἐμμονὴ στὰ θελήματά μας ἀλλὰ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων μας.

73. Τὸ πρόβλημα τῆς ὑπογονιμότητος κάποιων συζύγων θὰ μποροῦσε κάλλιστα νὰ ἀντιμετωπισθεῖ μὲ τὴ λύση τῆς υἰοθεσίας. Ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀντιπροτείνει τὴν ἐξυγίανση, προώθηση καὶ διευκόλυνση τοῦ θεσμοῦ τῆς υἰοθεσίας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, καὶ τὰ ὑπάρχοντα δράματα κάπως ἐπουλώνονται καὶ ὁ κίνδυνος μιᾶς ἀνεπιτυχοῦς κυοφορίας περιορίζεται καὶ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα στὴ λογικὴ τῆς ἀγάπης ὑποτάσσεται.

74. Μιὰ ἰδέα πού χρῆζει περαιτέρω ἐπεξεργασίας, θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι, σὲ περιπτώσεις γενετικὰ ἀνίκα-

νων συζύγων, ἀντὶ τῆς υἰοθεσίας, νὰ προτείνεται ἡ υἰοθεσία καὶ κυφορία «πλεοναζόντων ἐμβρύων», ἀγνώστου στοὺς γονεῖς προελεύσεως. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, καὶ κάποια ἔμβρυα περισώζονται καὶ ἡ μητέρα ζεῖ τὸν σύνδεσμο τῆς ἐγκυμοσύνης μὲ τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί πού θὰ προκύψει θὰ ἔχει τὸ αἶσθημα ὅτι εἶναι περισσότερο συγγενὲς πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ λιγότερο καρπὸς υἰοθεσίας. Τὸ ἐνδεχόμενο ἑνὸς προβλήματος προκύπτει ἀπὸ τὴ συγκεχυμένη βιολογικὴ ταυτότητα τοῦ παιδιοῦ, πράγμα πού δὲν ἰσχύει στὶς περιπτώσεις τῆς κλασικῆς υἰοθεσίας.

ΙΕ. Ποιμαντικὲς κατευθύνσεις

75. Ἐπειδὴ στὰ θέματα τῶν σύγχρονων ἀναπαραγωγικῶν τεχνολογιῶν οἱ περισσότεροι πιστοὶ ἀλλὰ καὶ ἐξομολόγοι ἀγνοοῦν τὶς πολὺ σημαντικὲς λεπτομέρειες, εἶναι ἀναγκαῖα μιὰ ἐνημέρωση σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Ἡ γνώση τῶν τρόπων μὲ τοὺς ὁποίους διενεργεῖται ἡ ὑποβοηθούμενη τεκνοποιία, ὅπως καὶ οἱ βασικὲς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντί της, διευκολύνουν σημαντικὰ τὴν ὑπεύθυνη τοποθέτηση τῶν ἐνδιαφερομένων στὰ θέματα αὐτά.

76. Ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ κατ' ἀρχὴν νὰ συστήσει τὴν προσφυγὴ στὴν ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῆς ἀτεκνίας. Οὔτε πάλι ρόλος της εἶναι νὰ ἐγκρίνει ἀποφάσεις. Μπορεῖ ὅμως καὶ ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ θέμα, ἐφόσον ἀποτελεῖ πλέον μιὰ πραγματικότητα πού δημιουργήθηκε ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θέληση ἢ τὴν ἐπιθυμία της, ἐπὶ τῇ βάσει ὅχι ἀσφαλῶς τῆς θεολογικῆς ἀκριβεί-

ας αλλά της πνευματικής οικονομίας. Σύμφωνα με τὰ παραπάνω, ὅταν τῆς ζητηθεῖ, πρέπει νὰ δώσει τὴν κατεύθυνση τοῦ φρονήματός της με σαφήνεια καὶ ἐλευθερία.

77. Μὲ δεδομένα ὅλα αὐτὰ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ σημερινοὶ γονεῖς βρίσκονται κάτω ἀπὸ ἔντονη πίεση, ἐνώπιον μεγάλης πρόκλησης καὶ με περιορισμένες ἀντοχὲς καὶ ἀποθέματα πίστεως καὶ ἐσωτερικῆς δυνάμεως, ἡ Ἐκκλησία θὰ μπορούσε νὰ ἀκολουθεῖ τὰ ἐξῆς βήματα στὴ διαποίμανση τῶν πιστῶν:

α) Νὰ καταστήσει ἐμφανῆ καὶ ἔμπρακτη τὴν κατανόηση καὶ ἀγάπη της. Ὁ λόγος της νὰ εἶναι μεστὸς πνεύματος καὶ ἀληθείας ἀλλὰ καὶ συμπαθῆς καὶ φιλόανθρωπος.

β) Νὰ ἐκφράσει τὴν τεράστια σημασία πὺν σὲ ὅλα αὐτὰ ἔχει ἡ ἀνάγκη νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἱερότητα τοῦ γάμου, νὰ ὑπάρχει δηλαδὴ χῶρος γιὰ τὴν ἐνέργεια τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Συνήθως οἱ δοκιμασίες καὶ οἱ στερήσεις ἀποτελοῦν μοναδικὲς εὐκαιρίες ἐπιβεβαιώσεως τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στὴ ζωὴ μας.

γ) Νὰ γίνεται ἐνημέρωση τοῦ τί ἀκριβῶς περιλαμβάνουν οἱ ἐν λόγω μέθοδοι καὶ νὰ ἐντοπίζονται τὰ σημεῖα πὺν καταδεικνύουν τὰ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προβλήματα πὺν συνήθως δημιουργοῦν.

δ) Νὰ καθίσταται σαφὲς ὅτι κατόπιν ὄλων αὐτῶν (μὴ φυσιολογική, ἀ-σεξουαλικὴ σύλληψη, πλεονάζοντα ἔμβρυα, δυνατότητες παρεκτροπῶν, δυνατότητες προεμφυτευτικῆς γενετικῆς παρέμβασης καὶ τροποποίησης κ.λπ.), ἡ Ἐκκλησία δυσκολεύεται νὰ ἐπευλογῆσει αὐτὴ τὴν πρακτικὴ καὶ νὰ υἰοθετήσῃ ὁδοὺς ξένες πρὸς τὸ πνεῦμα της.

ε) Για περιπτώσεις πού ή τεκνοποίηση διασαλεύει τή φυσιολογική οικογενειακή τάξη (Άγαμες μητέρες, γονιμοποίηση με σπέρμα άποθανόντος συζύγου, τεκνοποίηση ύπερήλικων μητέρων, έτερόλογη γονιμοποίηση, δανεισμός μήτρας κ.λπ.) νά γίνει πλέον σαφές ότι κάτι τέτοιο δέν βρίσκει σύμφωνη τήν Έκκλησία.

στ) Έάν πρόκειται για γονεΐς πού για ποικίλους και ειδικούς λόγους άδυνατοϋν νά συμμορφωθοϋν, άς προτείνεται ένθέρμως ή ιδέα τής υίοθεσίας ή, άν και αυτό δέν εΐναι έφικτό, άς γίνεται δεκτό κατ' οικονομίαν ή γονιμοποίηση νά έπιτυγχάνεται με τεχνικές, οί όποιες όμως δέν δημιουργοϋν πλεονάζοντα έμβρυα, οϋτε περιλαμβάνουν οΐασδήποτε μορφής δανεισμούς ή άφήγουν περιθώρια για καταστροφή έμβρύων. Έτσι έπί παραδείγματι ή Έκκλησία θα μπορούσε νά δεχθεί κατ' οικονομίαν τήν όμόλογη σπερματέγχυση, τοϋ ζευγαριοϋ θεωρούμενου ως ένιαίας μονάδος πού νοσεΐ και με τó δεδομένο ότι άμφότεροι οί σύζυγοι συμφωνοϋν, ή όλη δέ διαδικασία εΐναι ένταγμένη στο πνεϋμα τών όσων προαναφέρθηκαν. Θα μπορούσε έπίσης νά δεχθεί τήν ύποβοήθηση στην άναπαραγωγή με γαμέτες μόνο τών γονέων, έμφύτευση στη μήτρα τής μητέρας και γονιμοποίηση τόσων έμβρύων όσα και θα έμφυτευθοϋν.

78. Οί πνευματικοί θα πρέπει νά διαδώσουν με ταπεινώση και πίστη τήν άνάγκη οί πιστοί νά έπιστρέψουν προς περισσότερο φυσικούς και πνευματικούς τρόπους ζωής. Εΐναι πλέον δεδομένο ότι ό τρόπος ζωής, ή ένταση και τó άγχος, ό κλονισμός τής έμπιστοσύνης τών ανθρώπων και συναφείς παράγοντες θεωροϋνται ύπεϋθυνοι για τó ότι ή ύπογονιμότητα έχει άνέλθει σε επικίνδυνα ύψηλά επίπεδα.

Ἡ Ἐκκλησία προτείνει μιὰ μὴ ἐκκοσμικευμένη ἀντίληψη ζωῆς, τέτοια πὺν ἐγγυᾶται τὴν ἀπλότητα, τὴν εἰρήνη, τὴν ὀλιγάρεια, τὴν ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη τῶν συζύγων, τὴν προσφυγή στὴν ἰατρικὴ βοήθεια ἀλλὰ καὶ τὴν ταυτόχρονη παράδοση τῆς ζωῆς μας στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ.

79. Ἡ λειτουργικὴ καὶ προσωπικὴ προσευχή, ἡ ἐνεργὸς καὶ ὑγιῆς συμμετοχὴ στὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἡ καλλιέργεια τῆς ἀγάπης, ἡ προσφυγὴ στὴ μεσιτεία τῶν ἁγίων, τὰ ὑγιῆ τάματα, τὰ ταπεινὰ προσκυνήματα κ.λπ., ἀποτελοῦν τὰ ἐπιβεβαιωμένα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία μέσα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα χρειάζεται νὰ ἐπιστρέψουν στὴ ζωὴ τῶν πιστῶν.

80. Ὅταν ἡ Ἐκκλησία ζητεῖ ἀπὸ τὰ ζευγάρια νὰ ἀποφεύγουν κάποιες τεχνικὲς πὺν αὐξάνουν τὶς ἐλπίδες γιὰ παιδοποιία θὰ πρέπει ταυτόχρονα νὰ ἐμπνέει καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ εἰσάγει τοὺς πιστοὺς στὴ λογικὴ καὶ τὴν ἐμπειρία τῆς προσευχῆς καὶ τοῦ «σημείου».

81. Ἡ Ἐκκλησία ὑποδεικνύει μὲν τὴν ὁδὸ τῆς ἀκριβείας, ἀλλὰ θεραπεύει ποιμαντικὰ καὶ τὶς πτώσεις τῶν τέκνων της, ὅταν γιὰ διάφορους λόγους, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀδυνατοῦν νὰ ἐφαρμόσουν τὴ διδασκαλία της, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετανοοῦν εἰλικρινά.

82. Ἐπὶ πλέον, ἡ Ἐκκλησία ἀντικρύζει τὸ ὅλο θέμα τῆς ἀνθρώπινης ἀναπαραγωγῆς μέσα ἀπὸ μιὰ πὺν εὐρεῖα ὀπτικῆ. Ἔτσι, ἂν καὶ ἡ ἀπόκτηση τέκνων ἀπὸ μόνη της ἀποτελεῖ δῶρο Θεοῦ καὶ εὐλογία, ἐν τούτοις τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γονέων πρέπει νὰ ἐστιασθεῖ σὲ ἓνα σημαντικότερο γεγονός· παράλληλα μὲ τὴ δικὴ τους κατὰ Χριστὸν τελείωση, στὴν καλὴ ἀνατροφή καὶ τὴν

κατὰ Χριστὸν προκοπή καὶ ἀνάπτυξη τῶν παιδιῶν
τους, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ποῦν κάποια μέρα «ἰδοὺ
ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός». (Ἐβρ. β'
13).